

Revelacions de Santa Brígida

XXVI

Admirable descripció que fa Maria Santíssima de lo molt que va sofrir lo seu cor en la Passió de son Diví Fill.

Considera filla—li digué la Verge á la Santa—la Passió del meu Fill, quals membres eran pera mi com mos propis membres y'l seu cor com lo meu propi cor: perque has de considerar que tal com los demás fills estant en las entranyes de llurs mares, axis estigué el Fill meu en las mias; mes penso qu'ell fou concebut pel foch de caritat, del amor diví, al pas que'ls altres ho sont per la concupiscencia de la carn. Per axo diu molt be son cosí Joan: «Lo Verb se feu carn». Perque per amor vingué y estigué en mon si el Verb, y l'amor diví lo forma en mi. Estava dins de mi com lo meu propi cor y axis, quan nasqué, vaix sentir com si la meytat de mon cor nasqués exint tambe de mi: y quan Ell més enllá va partir sentia jo com lo meu cor patia també.

En mon propi cor sentia los assots y tots los turments del meu Fill com si en mi s'executessin; tambe vaitx esser la que més aprop estigué d'Ell en sa Passió sens separarme de son costat. Jo era al peu de la creu y com dol més lo que está més prop del cor, axis son dolor fou pera mi més sentit que pels demás. M'esguardá del cim de la creu santa y jo á n'ell y de mos ulls exiren filant las llágrimas. Y veyentme tan adolorida fou tan gran la aflicció seva que fins lo dolor de sas feridas restá com endormit fent lloch al dolor de mon dolor. Puch talment ben be dirte que son dolor era'l meu per son cor era'l meu cor. Y axis com Adam y Eva van perdre'l mon per una poma, mon Fill y jo lo redimirem com ab un sol cor. Pensa donchs filla meva com estava jo en la mort del meu Fill y no se't farà penós lo dexar el mon.

XXXVI

Benediccions que Maria Santíssima dona a Jesus, y com Jesus respon a sa dolsa Mare; prometentli que pot assolir misericordia pera los que pateixen en lo purgatori y pels que encare viuen en lo terra. Notable doctrina sobres lo purgatori.

Benehit sia'l teu nom, Fill meu, diu la Verge á Jesucrist, benehit sigas sens fi per la tua divinitat que es sens principi ni fi. Tres cosas admirables hi han en ta

divinitat: potencia, sabiesa y virtut. La tua potencia es com un foch abrusadó que per ell no hi ha substancia forta ni dura, tot ho consumeix com si fos palla. La teva sabiduria es com el mar, immensa, inaxugable, que quan creix, quan sobreix, anega valls y montanyes: axis mateix ta sabiduria nos pot capir ni tafanejar. ¡Quan sabiament criares al home y lo posares pel dessobre de les altres criaturas! ¡Quan sabiament posares las aus en l'ayre, la bestias en la terra, los peixos en el mar, y donares á cadascú son temps y son ordre! ¡Quan admirablement donas á tots llur vida y'ls hi llevas! ¡Quan sabiament donas als ignorants de ta sabiduria y la tolls dels superbs! La tua virtut es com la llum del sol, que resplandeix en los cels y ompla la terra de la sua claretat: axis ta virtut s'exten cap amunt y cap avall y tot ho ompla. Per tot axo benehit sigas Fill meu qu'ets mon Deu y mon Senyor.»

«Las tuas paraulas, estimadíssima Mare—li digué Jesucrist—me son molt dolces perque surten del fons de la teva ánima; tu ets com la claror d'aurora al naixe: Tu aclarires tots els cels, y la teva llum serena supera á tots los ángels. Tu atragues ab la tua serenor al verdader sol que es ma divinitat, fins á tal punt, que vinguent á tu lo sol de ma divinitat hi fèu estada, y ab lo seu calor restares més que tot encesa en lo meu amor, y ab la tua resplendor restares més que cap altre criatura iluminada en ma sabiduria. Esbargexes las tenebras de la terra y aclareres tots los cels. De vritat te dich que la tua puresa que m'agradá més que la de tots los ángels, va atraure á tu ma divinitat pera que fosses abrusada ab lo foch del Esperit Sant, per quina virtut hostatjares en lo teu ventre al verdader Deu y Home, illuminant á tots los homens y alegrant á tots los angels. Per tant, benehida sigas pel teu benehit Fill. Axis donchs no'm demanarás res que no obtingas, y per ta mediació tots los qui demanin misericordia ab proposit d'esmena, asolirán lo perdó. Tu ets com abundosa font que'n raja misericordia pels desventurats.»

«Que se't dongui tota gloria, virtut y lloança, Fill meu, diu la Verge. Tu ets el meu Deu y la meua misericordia: de tu procedeix tot lo be que en mi tinch. Tu ets com la llevor que no fou sembrada y ab tot cresqué y doná centenars y milers de fruits. De tu prevé tota misericordia, que es innombrable é inesplicable.»

«Ab raó, Mare meua, diu Jesucrist, me comparares ab la llevor que no fou sembrada y no obstant cresqué y doná fruit; perque ab la meua divinitat vaig vindre á tu, y la meua humanitat no fou sembrada per obra de varó y apesar d'axo va creixer en lo teu si, d'ahont escampá arreu la misericordia: per lo tant, be parlars. Are donchs ja que ab las dolsas paraulas brollades de tos llabis disposas de ma misericordia, demana lo que vullas y't será otorgat.»

«Fill meu, respon la Mare, perque he conseguit de tu, misericordia y auxili, demano are misericordia pels desgraciats. Quatre sont los llochs. Lo primer es el cel ahont los ángels y las ánimas dels sants no freturan res més que de tu, al qui posseeixen y en tu tenen tot be. Lo segon lloch es l'infern; los habitants están plens de malicia y excluits de tota misericordia: per lo que no pot arribalshi cap

be. Lo tercer lloch es lo purgatori, y los qui en ell estan necessitan tres genres de misericordia perque sont afligits de tres maneres. Pateixen en l'auscultador perque no ouen altre cosa que dolors, penas y miseria: pateixen en la vista perque no veuen altre que la sua propia miseria: y son afligits en lo tacte, perque senten la cremor d'un foch que'ls tormenta d'una manera gran é intolerable. Per los meus prechs Senyor y Fill meu concedeixels ta misericordia.

«De molt bon cor, diu Jesucrist, els concediré tres menas de misericordia. Primerament, s'aliviará'l torment de sos auscultadors; lo de la vista minvará, si-guent la pena més lleu y suau: més encara, els qui en aquesta hora sofreixin lo castich major del purgatori, passarán al mitjá, los del mitjá passarán al més lleu y los del més lleu passarán al descans etern.»

«Dónguisset tot honor y lloansa, Senyor,—respongué la Mare y seguí dient: «Lo quart lloch es el mon; los mortals necessitan de tres cosas; contrició per sos pe-cats, satisfacció per sas culpas y fortalesa pel ben obrar.» Y respongué'l Fill: «A tot aquell que invoqui lo teu nom y posi en tu la sua esperansa, ab proposit d'es-mena de sas culpas, se li donarán aquestas tres cosas y además lo regne dels cels; perque tenen pera mi tanta dolsor tas paraulas que no puch negar lo que'm de-manas, perque vols lo mateix que jo vull. Ets per fi com una flama resplendent y ruenta, ab la que s'encenen les atxes apagadas y's preparan las que may habian cremat: axís per la tua caritat que s'enfila fins al meu cor y'm va atraure á tu, reviurán los que moriren en llurs pecats y'ls tebis y flachs convalexerán en lo meu amor.»

Traduit per JOAN LLIMONA.

Conhort

(A una amiga)

Benaventurats los qui ploren.

No es l'hora baxa encara de la vida:

¿Perque frissoses d'axecar lo vol,

La llum han esmortida

Fosques boyrades tot cubrint lo sol?

Passaren aquells dies delitosos

Que vesti de claror lo mes d'Abril;

Y los nubols cendrosos

Ploren demunt la terra fil á fil.

Hontsevulla girem nostra mirada,

Unr fossa la vista descubreix, —

Una fossa badada,

Que l'ànima d'esglay estramordeix

Poch á poeh los moments de nostra vida

Cauhen dins eix abisme del passat:

Tan prompte'l goig nos crida

Com ja'l te aquexa fossa soterrat.

Nos ha pres los ensomnis de ventura

Los sers que tant amava nostre cor,

Dexantnos pena dura,

Fret lo pit, y los ulls vessants de plor.

Mes un pobret que plora y te esperança

Du en sa pena el conhort tant desitjat

Qu'es mes gran la bonança

Quan mes feresta fou la tempestat.

Al mati son brillants p'el sol encesos,

Les llágrimes plorades en la nit

Qu'en los arbres suspesos,

Enlluernen qui'ls mira fit á fit.

Y encare que'l consol d'aquesta vida

Nos bés el front, y de seguit nos deix,

Te virtut benehida

Per ajudarnos á portar lo feix.

May, donchs, vençuda dobleguém la testa

Davant los sufriments, ja qu'ells ne son

Los qui ens broden la vesta

De gloria que'ns espera á l'altre mon.

Y quant vinga'l dolor á fernos guerra,

Recordem que'l bon Deu qui está en el Cel,

Fins y tót en la terra

Te per sos fills un glop de dolça mel.

Cant antigonench ⁽¹⁾

Jo sé un recó de la marina

Que te mon cor encativat;

Sens que d'aquella soledat

Ne cullis may ni flor ni espina.

Lloch es espríu, pero mereix

Fama entre'ls bells y solitaris

Ab sos ullastres centenaris

Y el magraner qu'entre ells floreix.

Vora una rústega paret

Guayten inmóvils fent la guarda

(1) *Antigonench* s'anomena a Mallorca tot peratge que serva restos de talayots o altres construccions primitives que tant abunden a les illes balears.

Blavencas punxes de donarda
Que may doblega vent ni set.

Y els talayots alla escampets,
Mitx adreßats mitx en ruina,
P'el sech terror de la marina
Semblen ossams mal soterrats.

L'història's pert dins l'antigor
De tanta ossada que sens vida,
Mostra una rassa ja estingida
Per entrè boyres y foscòr.

Lo negre corp aparellat
Al talayot son vol atura:
De l'alt cayrell de roca dura
Llansa'l cant fosch, acompassat.

Misteriòs son plany de dol,
Sona com mot d'estrany llenguatje...
Y fuig el corp y aquell paratje
Roman més mut, y més tot sol.

.....
Baixa y fexuga de portal,
Ab grans estreps afiansada,
La casa antiga alla enclavada
Sembla un claper més qu'un casal.

Ja se rendeixen a son pes
Les grans parets colors de cendre
Qu'un vert parral de fulla tendre
Ombretja encara, en sa vellès.

Encara hi riu com una flor
Una portada ayrosa y bella
Que dava entrada a la capella
De volta blava ab estels d'or.

'Vuy la capella no existeix
Sino ab detalls que'l temps rosega...
Més qualche cosa alla batega
Que m'atrau sempre y m'abelleix.

Les veus d'un lloch tan desolat
Ab lo meu cor fan harmonia,
Qu'allà s'hi sent la poesia
Com dins mon cor, *de lo passat*.

MARÍA ANTONIA SALVA.

(c) Ministerio de Cultura 2005

Questions Anglo-Saxonas

Que la estrella de las naciones cambia, com cambia la de las personas, es cosa per demés sapiguda. Empró aixís com lo cambi de posició en una persona afecta sols á la seva familia y tot lo mes als que tenen crédits contra ella, lo cambi de posició d'una nació afecta á tota sa integritat politica, á son aparent valiment, á son crédit extern. Per manera que apoderantse lo defalliment del esprit de la nació, pot córrer aquesta cap al enfonzament, sense véurer en son fatal rodolar l'extrem de la corda de salvació que ab serenitat li valdria d'aturador.

La derrera crisis inglesa, estudiada en son procés intim, ha demostrat al mon civilisat dúas cosas: que la guerra industrial dels Estats Units afecta directament á la industria inglesa, y que havent qui volia posar remey á la crisis patent de l'industria inglesa, per sistema'l poble inglés s'ha oposat á que s'establissin las midas pera lograrho. Aquestas midas anavan solament dirigidas á tornar la pilota al poble *yanki*, ja que aquet, per plétora de riquesa, ab un régim proteccionista exagerat ha vingut á imposarse en lo mon del comers, en detriment especialment d'Inglaterra.

¿Y com no? Ademés del régim proteccionista, cada dia al territori dels Estats Units se van descubrint minas y més minas de ferro; cada dia s'aixecan nous establiments metalúrgichs; continuament s'extenen per aquell territori novas llinias de ferrocarrils, las construccions atrevidas pera creuhar els caudalosos rius se multiplican, y la febre del ferro y carbó no para. La producció y consum de ferro fos, ha sigut considerada per molt de temps com lo factor més poderós de la riquesa económica d'un pays. La producció del ferro als Estats Units representava, l'any 1901, un total de 16.000,099 toneladas, mentres que arriba, en lo mateix any, solament á 8.200,000 la producció inglesa. La forsa industrial dels Estats Units, qu'era en l'any 1890 de 5.954,655 caballs, ha passat l'any 1900 á ser de 11.300,000, es dir, un augment de 89'8 % en deu anys. Correntment s'admet la forsa d'un cavall mecánich com la forsa de 10 homes, lo qual relacionantho ab lo aváns dit, resulta que l'industria americana de 1900 ha utilisat la forsa motriu de 113.000,000 d'homes.

La forsa eléctrica ha aumentat, en lo mateix periode de temps, de 295,000 caballs; la producció agricola traspasa la considerable xifra de 4 milliards y mitj de dollars, y la industria representa un total de 8 milliards. L'extensió de xarxas de camins de ferro arrivá á 300.000 kilóm. y representa un capital de prop de 57 milliards de francs.

Si considerem tot aixó, ens farem cárrech de que aquesta riquesa es lo que dona estabilitat al poble *yanki* y es causa de que en sa expansió, ja per la perfecció d'elaboració ja per la bondat dels productes naturals, ja per la baratura de sa producció, estableixi una competencia que forsosament ha de arreconar als pobles que no tenen ni produheixen en tanta escala.

Aixís ha ocorregut ab inglaterra. ¿Ahont d'Inglaterra trovariam, com passa als Estats Units, que'l mineral costa 12 francs per tonelada y'l carbó 6? Donchs aixó passa á Pittsburg, ahont radican els grands establiments industrials d'en Carnegie y la Westinghouse. En questió de transports, la baratura ha permés tréurer constantment els productes, ja que'ls barcos surten de Baltimore carregats á rahó de 5 á 10 céntims per tonelada.

La situació excelent del Nort América permet al seu comers expansionarse per payssos ahont l'activitat del inglés ha d'arrivar disminuïda. Y encare que no arrivi dis-

minuïda, la distancia fa que no puga Inglaterra donar los seus productes al preu que'ls donan els Estats Units. Recentment, Nort Amèrica ha construït per unas llinies japonesas, al preu de 50.000 francs, unas màquines de tracció, de calitat molt superior á las proporcionadas poch aváns pe'ls inglesos al preu de 75,000 francs.

Si en lo mon de l'activitat comercial veyem palpablement que la superioritat dels Estats Units s'imposa, també observém que la superioritat inglesa, en la esfera de la activitat del individu, se deixa sentir ab pressió impalpable á primera vista, realíssima y de efecte en lo fondo. Deixem parlar al escriptor anglés M. Fred Mackenzie, que trassa en un opúscul recent aquest quadro pesimista de la Inglaterra contemporánea:

«... Agaféu un anglés de mitjana condició. Al llevarse al matí, surt del llit quins llensols son fets á Amèrica, se renta ab savó americá y usa una nàvaja de seguritat de fabricació yanki. Las sevas botinas son de Boston, las mitjas de la Carolina del Nort y sas lligacamas de Connecticut. Son rellotge es Waltam ó be Waterbury. S'assenta á taula pera esmorzar, y aprofita la ocasió pera felicitar á sa esposa per l'adquisició d'una cotilla del Illinois y d'una brusa de seda de Massachusets. Comensa á menjar. Lo pa es fet ab farina provinent de Prairie y segurament preparada en las farineras de Lacs: devora las riquissimas ostras arrivadas de Baltimore y una mica de mantega de Kansas City, entretant que sa muller li serveix una tranxa de llengua de bou de Chicago. Els seus fills prenen lo caldo preparat vingut de Quaker, y tot esmorzant llegeix son diari, imprés en prempsas americanas, ab paper, tinta y probablement redactat per algún periodista de New York. A la nit va á distréurers á la comedia musical americana, beu un *cocktail* ó be vi de California, y acaba'l dia dragant algunas pindolas de salut fetas á Washington.» (Mackenzie, *The American Invader*.)

Aquesta intrusió lenta de productes americáns dintre las costums inglesas no ha sigut vista fins que las xifras de la estadística han portat al ánim anglés el convenciment de que l'activitat dels nort americans els dominava sense adonarsen. Aquesta intrusió val més per Nort Amèrica, que tota mida diplomática y que tot tractat de comers. Els inglesos s'han hagut de reconéixer vensuts. Lo seu poderiu es avuy ja solament efectiu respecte las colonias, puig entre Alemanya que trevalla de ferm y'ls Estats Units que van invadintho tot, els mercats europeus son acaparats.

Per sa situació geográfica, á Inglaterra li queda un recurs que si be fa per un costat que no senti tant d'aprop els efectes d'aquesta competencia, per altra la exposa á sensibles perills. Inglaterra isolada d'Europa, no poguent contar ab sos mercats, te de ráure en las colonias y á ellas deu fiarho tot. Las terras que li son feudatarias son extensas y ricas, capassas de mantenir cent Inglaterras, pro aquestas terras son apartadas, llunyanas, ab continents pel mitj que fan difícil, per no dia impossible, en temps de guerra'l prompte compliment de las ordres emanadas del centre-Metrópoli.

Inglaterra de per si no és probable que sigui retuda. Ni per vicis, que no'n té, ni per pobresa que no existeix, ni per falta d'activitat que li'n sobra, pot morir lo poble anglés. No li falta producció, no li faltan recursos, no li falta amor al trevall, ni mercats colonials ahont colocar sas produccions, pro ab tot no arriba avuy á imposarse al nom civilisat, com s'imposan els productes americans que perfeccionats y abaratits fan competencia crudel als inglesos. L'abundancia, la perfecció, la baratura, veus aqui las condicions qu'acompanyan al comers americá.

Que fer donchs?, s'ha preguntat Inglaterra. Era inútil empendre una politica comercial que disputés son lloch al adquirit pels americans, y no poguentho fer, pensaren els polítichs inglesos en adoptar lo medi americá de protegir la producció nacional ab

un radicalisme exagerat. Veus aquí una de las causas que provocaren la darrera crisis inglesa. Era tart adoptar aquella mida radical, com inutil la adoptada pel actual Ministeri, un xich més moderat en sos actes.

La unió de las dos familias anglo-saxonas, torna avuy a discutirse a Inglaterra en vista del constant perill que amenassa al Regne-Unit Politichs inglesos de válua com Cecil Rhodes, deyan l'any passat al sociolech anglés William T. Stead, «perqué formar dos Estats quan la familia es la mateixa? Lo cap d'una meytat es hereditari, lo del altra es electiu, regeixen dos sistemas fiscals, proteccionista un, fluctuant segons lo moment politich, l'altre, tenen dos exercits, duas marinas, dos cossos diplomátichs y consulars, es veritat, pro no hi ha que negar que la llengua, la relligió, las costums, l'ideal de moralitat, sa vida y régim de familia, las lleys y literatura son substancialment idénticas. No puch pensarhi, deya Rhodes, sense sentir dolor en mon sentiment de rassa. Si la rassa anglo-saxona no hagués permanescut en aquesta divisió brutal que la aniquila, la guerra hauria desaparecut del mon, perqué cap nació haguera pogut engegar una canonada sense nostre consentiment y nosaltres ens hauriam guardat de donarlo» (*Cosmopolitán Review* 1902)

Opinions análogas, encar qu'interessadas, com es de suposar sostenen els americans; Andrea Carnegie que proclama no ser possible lo triomf de la democracia, en lo régim polítich de la rassa anglo-saxona, fins que l'imperi anglés no s'hagi fusionat ab la República Nort-Americana: é Ilirám Máxim que diu, ser Nort-America lo veritable centre de la rassa, quina supremacia correspón a la novella República. Y aquest ideal d'unió, encar es proclamat ab més forsa pels pessimistas inglesos que no pensan més que en la hora que'l telegraf anunciará un alsament de colonias del régim lliberal americá.

Estém á la espectativa de grans aconteixements en que jugará gros paper la rassa anglo-saxona.

RAFEL GAY Y DE MONTELLA.

Idili Aranés

I

—¿Qu'es aquíeu, Beleta?

—Ja pòs vey, Tümeu...

—¿No t'engüejés, sola?

—Pas, Tümeu; ¿perqué?

Dam es mies uelles,

dam es mons anyéts,

me passen es hures

tranquiles tut temps.

¿E tü, qué cercaves?

—Pas cercava arrénch;

á vila m'engüejí,

y'm plats, tüt sület

purtar á dehora

mon engüejament.

Beleta carava,
carava Tümeu,
la galta enrogida
y baxos es güels.

II

—Tümeu, pus t'engüejés,
¿per qué, dits, per qué?

—¿Qué vos que te disque?

ey maud'alaguens.

Si tü t'engüejesses

sabriashu be

perque de la vila

m'en vau com ün pech.

—Tümeu, dits-mel ara

ton mal d'alaguens.

—Si un dia t'engüejés,

labets t'hü diré.

—Sabesses, com ploru

sületa tamé,
sületa ab mes uelles
quan turna et mau temps,
mirant es muntanyes
cubertes de neu,
es arbres sens fülles
e'l cels sens audéts,
oint les turberes
e'ls lups... oh, Tümeu!
¡Sabesses, m'engüeji
del cur alabets!

Beleta carava,
carava Tümeu,
la galta enrogida
y baxos es güels.

III

—Beleta, ¿no escütes
quant canti á ra net?
labets pru que'ls disqui
mon mau d'alaguens.
Si tü l'escütesses
al prauve Tümeu,
labets lü sabries

mon engüejament...!
Sabries qu'engüeji
türná-m pastoret,
e cürre á tes vores
per prats e türrénts,
dam tü al bosch cercarne
els nins dels audéts,
minjar en ta setia
les supes de leyt
e sempre ab les uelles
murá tous sülets,
tu sent ma Beleta
e jo ton Tümeu,
per sempre, per sempre
d'estiu é d'hivern...

La veu li mancava
al prauve Tümeu,
sa cara enrogida
y baxos es güels.
Beleta escütava
mirant cap al cel,
y en l'ombra's besavan
es flus y es audéts.

MOSSÉN ANTÓN NAVARRO.

Les coquetes de la mel

Rondalla popular

Vet aquí que una vegada era una Mare qui tenia tres fills; i ella pastava; i vetaqui que'l més gran se'n va anar al forn i va dirli:

—Mare, mare, voldriau ferme una coqueta ab mel?

—No, no; no te la vull fer pas; li respón; car després ho dirias als altres i tots en voldriau.

—No, ho diré, no; no'n tingueu pas por.

—I d'ahont la trauré, pobreta de mi, la mel.

—Aqui baix n'hi ha un réquet qu'n passa.

Doncs, dúne i té la faré, vaja.

Feta la coca ab mel, va dirli:—Té, aquí la tens; però ara no ho diguis als altres.

Dit i fet. Tot deseguida se'n va corrent, a trobar al mitjá i li ensenya la coca: Mira, mira, que m'ha fet la mare?

El mitjá també s'n va al forn i va dir:

—Mare, mare, voldriau ferme una coqueta ab mel?

—¡Ja t'ho deu haver dit el gran!

—Sig vés, am ell també n'hi heu fet una.

—I d'ahont Mare de Deu la treuré la mel, pobreta de mi.

—Aqui baix n'hi ha un requet que'n passa.

Doncs, dúune i també te la faré, que no's digui.

Feta la coca ab mel, va dirli: té, aquí la tens; però vés de dirho al petit.

I al instant: corre a trovar al petit i li diu, fentli ganyotas: Mira, mira que m'ha fet la mare?

I'l petit se'n anà al forn.

Mare, mare, voldriau ferme una coqueta ab mel?

—Qué t'ho ha dit, el mitjà?

—Si, vés, am ell també n'hi heu fet una, diu tot ploricós.

—Peró d'ahont l'haig de traure jo ara, pobreta de mi, la mel

—Aqui baix n'hi ha un requet que'n passa.

—Be, doncs, dúune, i aixís res tindreu que dir l'un de l'altre.

I vetaqui que'ls tres germanets anavan a plegar fems, i aquell dia tots van tirar per un mateix camí, i'l gran, qui anava més al davant, va trovar un home ab una dona i un nin. I l'home va dirli:

—Xiquet, bon xiquet, voldrias fer el favor de donarme una micarrulla de coca per aquest nin qui plora?

—No, va contestar. Més m'estimo donarla a un gos rabios que no pas a vos.

I'l xicot va fer camí.

Al ser més avall, van trobar al mitjà.

—Xiquet, bon xiquet, voldrias fer el favor de donarme una micarrulla de coca per aquest nin qui plora?

—No, també va dir. Més m'estimo donarla a un gos rabios que no pas a vos.

I'l xicot també va fer camí.

Tirant més avall van trobar al petit.

—Xiquet, bon xiquet, voldrias ferme'l favor de donarme una micarrulla de coca per aquest nin qui plora?

—Teniu; aquí la teniu tota, va dirli.

—No; no més una micarrulla, van respondre tot d'una aquells, qui l'un era'l bon Sant Josep, la altre la bona Mare de Deu i aquell nin el bon Jesús.

I d'alló més agraits van dirli:—Doncs mira, bon noiet; tú tira per aqueix caminet mentres que'ls teus germanets tirarán per un altre, i quan trobis una porteta molt bonica, trucahi i t'obrirán.

I'l camí d'aquest era tot ple de flors i violes i ample com una carretera i de cara sol-ixent; i'l d'aquells era estret i tot pedregam i escardots i punxes i espines i de cara sol-ponent.

I vetaquí, qu'aquell parell de xicots, per aquell camí estret i trencat, camina que caminarás sense parar mai, cóm si estessin etcisats, fins qu'arribaren, ja tot fosc, al sot d'una vall ;més fréstega! ahont hi van trobar una porta engolida com la d'un fornal.

Allí van trucar.

—Pam, pam.

—Qui hi ha, va respondre una veu esgarrifosa.

—Naltres, qui hem trobat un home ab una dona i un nin, i habentnos demanat una micarrutxa de coca per aquell nin que plorava, els hi hem dit que primer el donariam á un gos rabios.

Dit aixó, eixiren els dimonis del infern, qu'alló n'era una boca, i sels endugueren.

Mentrestant el noi petit, aquell bon xiquet, també havia feta via per aquell camí tot plé de flors y violes: i arribat a una porteta, plena de llum, i hi trucá i tot desseguida'n surtí un bell estol d'angelets enduguentse'l a brassos cap a Cel, car aquella porteta ho era.

I vetaqui que'l bon noi, un cop al Cel, menjava pa d'angel i jugava ab ells a pilota.

I vetaqui que mentres i jugava li va caure aquesta al infern, que hi havia'ls seus germanets.

—Germanets, hons germanets, va dilshi, me voleu pujar la piloteta que vos pujaré al Cel?

—No, que'ns enganyarias, li van respondre.

—No vos enganyaré.

I tirant un fil avall, avall, avall aquells li van lligar la pilota.

—Ara no, ara no, ara no, els hi va fer.

I tornant a jngar l'hi torná a caure, i altre cop:

—Germanets, bons germanets, me voleu pujar la piloteta, que vos pujaré al Cel?

—No, are si que no, que'ns enganyarias.

—No, no vos enganyaré no, ara no.

I tornada la pilota dalt, torná a lo mateix:

—Ara no; ara no, ara no.

I aqui s'acaba la rondalla, sense dir si l'hi va caure més.

P. Q.

L'home d'Adrien y l'áligo

Rondalla popular

Una vegada un home del meu poble (1) s'en va anar a llaurar'l quartal (2) y al cap d'una estona de ser-hi, t veu un'áligo que s'amaga amb una mata de boix. Y ell pensá:

—¡Podé aquella áligo té'l niu allá!

Y *vistas* que no sortia, s'en hi va y hi trova no més la despulla (3) d'una dona.

—¡Si será una bruixa!—va pensar.

Ell qu'hi posa'ls rosaris per sebr'ho perque una bruixa no pot tocar res benehit.

Al cap d'una *grant* estona torna l'áligo y s'estava per'llá veyent que no podia entrar a la mata, pero tan, tan d'esperar's va determinar anar a demanar a aquell home que li tregués els rosaris.

—Si vo's, m'hats de dir hont hats anat a fer mal.

Ella no ho volia explicar; pero com qu'aquell home no li treya'ls rosaris y encare l'amenassava ab matar-la, ella li va dir qu'havia anat a Alinyá.

L'endemá era *Sant Bernabé* y a Alinyá feyan una festa, y donavan un parey d'ous, mitj porró de vi y pa, a tothom que s'hi presentava.

Donchs ella diu:

— Hay anat a tal casa que tenian més bellas paneras d'ous preparats per demá y'ls hay embreixat y tots los qu'en menjin morirán.

(1) *Adrien*, provincia de Lleyda; d'ahont es la Margarida Ferrasch qu'ha contat aquesta llegenda, copiada y de viva veu, ab totas las corrupcions y diferencias fonéticas.

(2) *Quartal*. Tros de terra que's conreua y ahont molt sovint s'hi té barraca.

(3) *Despulla*. Els vestits.

Allavors ell que li demana que li digui'l remey per privar-ho. Tampoch ho volia dir, pero al cap-de-vall fa:

—Si no'ls *colgan* en un *femer de fems* y, que s'hi estigan molt de temps, farán mal a tot arreu.

L'home que deixa estar lo llaurar; va a casa seva y diu a la seva dona:

—Arregla'm la roba que marxo.

Y ella:

—¿Hont vo's anar tan tart?

—M'en vaig; sens falta hay d'arribar a Alinyá demá al mati.

S'en va y riva a Alinyá, a n'aquella casa, y diu a la mestressa si li regalaria un parey d'ous d'aqnell paner.

—¡Cá!... aquets son preparats per demá.

Ell no va callar may «que'ls hi fessin, que'ls hi fessin.»

Tan y tan, la mestressa'ls hi cou; y ell diu:

—¿Quina *yes* la bestia que teniu qu'aprecieu més poch.

—Totés igual—diu ella.

—Be; pro, quina *yes* la que menos?

—¿Que us diré? . . vaja: el gat.

Ell que doná'ls ous al gat y desseguida ¡en voléu de tombayons y tombayons! fins que va ser mort.

¡Es clar! ell va explicar el qué y'l remey per desembruixar els ous.

Y d'aquesta feta, may més a Alinyá han donat els ous que donaven per *Sant Berlabé*, ara'l pa y'l vi, si.

SARA LLORENS Y CARRERAS.

Sonet

Hermosa sou, ma dolsa Sulamita,
y com la eterna esposa sou morena.
Ignot desitj la vostra pensa omplena
y cast anhel en vostre cor palpita.
Ab goigs desconeguts la vida invita;
anem, amor, fruhint la seva ofrena:
tu farás via triomfal, serena,
jo á ton costat faré nostra cullita.

Las blancas besarán las nostras caras
y als peus ens ferirán las etzavaras
que la pols de la plana mitj enterra.
Y aspirant el perfum de flors divinas
y guarint el dolor de las espinas
farem nostre camí sobre la terra.

La Dona Blanca

Tots l'hem vista la dona misteriosa,
que'ns va seguint de nostre vida avara,
al resplandor d'un raig de lluna clara
ó al primer bés de l'auga ruborosa.

A voltas en sa boca silenciosa
un somris ve á animar sa blanca cara;
á voltas la tristor sos ulls amara
y apar per un instant la Dolorosa.

Es somni? es realitat? es un misteri.
Mes tots sentim lo melangiós imperi
de l'ombra que'ns cor-prén encisadora.

Y á través de las gestas de la vida
tots cerquém l'ombra blanca, benehida,
que ab nostres goigs y penas riu y plora.

ARNAU MARTÍNEZ Y SERIÑÁ.

El Roser de la María

El jardí de la Maria no tenia rés d'esplendit, ni rich, era petit y senzill, però monissim. Las parets pintadas de blau arrapantshi l'eura a clapas grossas y a trossos esterigarsats uns quants testos pintats de vermell clavellines, pensaments, lliris, tot plé de violas per terra y un sol roser de roses blanques, ufanós, plé de vida, era la planta escullida de la Maria. ¡Ab quin carinyo lo cuidava!—el meu roser—com ella deya. Encara que estimés molt aquell roser no per aixó oblidava las altres flors del jardinet, ab totas pensava, de totas se cuidava; eran las sevas companyonas, ab ellas reya, ab ellas plorava, ellas li sabian els sentiments hermosos que s'amagavan en els plechs més petits de la seva ánima.

Al bell-mitj y havia una diminuta glorieta coberta de enredaderas que feyan unas floretas blanques y blaves. Aquet bossinet de jardí era'l lloch predilecte de la Maria, allí ab quietut, ficada dintre la glorieta—que sols hi cabia una taula y una cadira—com tórtora dins gavia de flors, meditaba las vritats del Kempis, omplia'ls rebuts d'una associació benéfica que n'era secretaria, y cusia roba pels pobres; alló era per ella el preludi del cel.

La Maria era rica, indiferent a las diversions y al luxu del mon sentia tan l'amor al próxim sobre tot si era desvalgut, qu'ella gosava aliviant moral y materialment al desgraciat que trobava al pas y sempre deya que'ls pobres son com las flors si no's cuidan se fan mal-bé.

Un dia cap al tart sentada sobre un test, l'únich que no hi havia flors si ella no hi seya, se miraba mitj encantada las flors que la voltaban, estava trista recordant las miserias que tots els días veyá, y aixis com de las sevas flors la que més la captivava era'l roser, de las sevas pobres ab la que més pensava era ab la Rosa, era la més pobre; tenia la mateixa edat qu'ella vint y cinch anys, estava malalta y era sola—¡pobra Rosa! —y s'aixugá una llágrima!!!

* * *

Quatre parets formavan un caixó petit ahont sols hi cabia un llit de monja, una calaixera y dugas cadiras, era un quartet al entressol; baix de sostre, sols rebia llum per

un balconet tan petit que semblava de jugar la canalla; donava al carrer però era tant estret aquell carrer que la llum que entrava al cuarto, era escassa, tant que l'entrari no's veya res, alpoch rato els bultos d'els pochs mobles, y ja la vista acostumada a n'aquella fosca la borrosa figura de la Rosa tota caragolada a una cadira. Estava magra y groga, semblava un cadavre que s'hagués assegut a un recó de la tomba, apenas se movia, y la veu sortia d'aquell pit cavernós ronca y fosca. En aquella tomba, humida, negra, petita y trista passava'ls dias y las nits aquella pobre ánima perquè de cos cuasi no'n quedava—sola ab al seu mal, sola ab la tós que la ofegava, ab la fevre de cap al tart ¡sola!.....

Un d'aquestos ángels qu'el Senyor ha escampat sobre la terra, al saberla desemparada de quant en quant anava a ferli un rato de companyia, deixantli la almoyna necessaria; aquet angel de bondat era la senyoreta Maria l'amiga dels pobres y de las flors, y era tan l'amor que sentia per la Rosa que fins descuidá las sevas flors per cuidarla a n'ella; de dia no la deixava y de nit li havia procurat una germana de la caritat. Una tarde la senyoreta Maria se despedí de la Rosa omplintli la cara de petons y ab una forta abrassada li digué: Fins demá si Deu ho vol—Al baixar la escala pujava la germana de la caritat y mirantse a la Maria manejant el cap articula dos paraulas que son sentencia que no manca, filla de la experiencia—¡Pobreta Rosa, ne te per pochs dias!

Al arribar a casa seva la Maria impresionada com estava de haber deixat a la seva germana de l'ánima tant malament aquell dia, se passejava per el jardinet ahont el seu cor plorava recordant els desgraciats, pensava ab la que acababa de deixar, morintse, —¡dixosa ella!—pensava mentres feya festas a las flors que havia descuydat una temporada y al ser devant del seu roser lo trobá tot pansit, las fullas secas per terra, la joguina de un ventet que las feya rodolar.

¡Las rosas del seu roser s'havian mort, pero ni havia una.... una Rosa que no moriria may!

E. CLARASÓ.

Discurs-memoria (1)

Per dissort vostre i gran honor meu vareu elegirme a mi per secretari del Jurat qualificador: com a tal dec dirigirvos la paraula.

Perdoneume si avans de la memoria, qu'es l'únic qu'em caldria fer, vos endresso un petit parlament. Quelcom que surt del meu cor, impresionat per l'hermosa festa, que per primera volta se celebra en aquesta ciutat em pessigolleja'ls llavis i m'empeny a parlarvos. Una amistosa conversa, no cap discurs, que ni estic en condicions de ferlo ni vosaltres, am tot i vostre benevolensa, tindriau prou paciència per escoltar. Vos parlaré senzillament, incoerentment, com s'espliquen les coses qu'entusiasmen, i dispenseume si la meva paraula surt encongida i vergonyosa: prou que se sap que no pot parlarse dels grans amors sense que la veu tremoli i s'apagui en la gorja qu'entela l'emoció.

Ple d'amor está mon esprit per l'art i la poesia. i al parlarvos d'ells, desconfio de mi porque tinc que ferho en veu alta, jo que fervorosament isolat en mon si sols he sabut resalshi en veu baxa, xiuxejant les oracions; mentres alimentava al foc sagrat del meu

(1) Aqueix *discurs-memoria*, que'ns ha dut de Girona en Jaume Bofill y Matas, fou pronunciat en els Jochs Florals d'aquella ciutat celebrats ultimament, pel secretari Sr. Prudenci Bertrana.

entusiasme am bocins d'il·lusions, am trossets de tristesa, en fi, am tot lo que ha constituït l'història de ma vida, quines planes he anat arrabasant una a una cremantles en olocaust tranquilament, heroicament.

Ens convé molt a tots parlar d'aquexes coses, ens convé molt a tots perque la vida no es pas tant plena d'alegries que poguém despreciar el goig de l'esprit, aquet goig lluminós que aclara les diades sense sol i fortificar als que desmaïen empresonats en els carrés fangosos de les ciutats prosaiques.

Ja he dit la paraula ¡Les ciutats prosaiques! Ben-segur que tots vosaltres haureu pensat tot seguit en la boira gris, en el etern silenci de les boira gris, en la melangia de la boira gris, sobre la que de tant en tant branden les campanes ara tristes, suara alegres, pro sempre marcant el temps que fuig, que llisca, que s'escapa sense consol, sense art ni poesia.

Perxó l'hora actual es una hora beneïda i jo no puc menys de senyalarvos aquesta hora am ma insegura.

¡Estém celebrant els primers Jochs Florals! ¿No es prou ecpresiu axó? En qualsevol indret algú somriu am mofa, no manca mai aquest somriure quan se junten creients de bona fe per celebrar cerimonies am cor senzill.

Aquí tenia que celebrarse aquesta festa de les lletres, la substituïa malament la associació que fins avui havia viscut entre l'escalfor oficial i entre l'escalfor oficial acava de morir enverenada per la tinta oficinesca, en just castic per no haver sabut encarnar l'idea de Patria, Morta la «Literaria», ens quedaven complerts els dies de l'any per contemplar com empedraven carrers, enrunaven cases o construïen ponts (*) i em sembla que no ve pas tant malament acoblarse un cop l'any per rendir tribut d'admiració als poetes.

Ja sé que no tothom hi creu en els Jochs Florals, i per desgracia no'ls manca reó. En les lluites literaries hi concorren sovint i hi trionfen qu'es pitjor (nosaltres hem procurat que axó no succeís), rimaires d'ofici, que manegen els consonants am l'habilitat de juglars de fira; que fan misticisme sense unció; que'ns conten amors estantissos al so de velles guitarres; qu'espliquen gestes glorioses am les ensopides cadencies dels romans de cego; que descriuen batalles am la paraula mansa del home pacífic qu'es pasa la vida redera el taulell fen paperines: inspiracions endiumenjades nascudes de la vagancia d'homens enfeïnats, entre onades del ben-estar que'ls hi proporciona el contacte am el calax ple de monedas; inspiracions farsides de arigola, violetes, voladuries, en fi tot lo qu'es conreua en els jardinets de vila, en arols burgesos, ont hi crexen també mongetes rênegas i cols de Bruseles, quina fortor traspua per entre les ratlles dels versos consonants am més ripis que bona fé. Poetas impassibles qu'al'hivern, de peus al braser, somien en Pistiu i miren tranquils com pasa el sufriment per redera els vidres de son balcó, com tot lluita i's cap-gira i al mitj dels croximents del mon que brega per avensar, ells recomensen l'eterna trova, el placivol cant a son jardí.

An els Jochs Florals hi porten també ses composicions les damiselles i adolescents romantics que posen sovint els ulls en blanc i la ma sobre'l cor; que tremolen d'emoció quan miren un enrunat castell o lleven a la lluna falsos testimonis, fentla responsable de ferides més o menys incurables, en llurs cors, que casi sempre son més grossos de lo que deurien.

Mes no es prou axó per condemnar als Jochs Florals Tota aquesta gent, sobre tot els últims, son gent candorosa; ells marxen pel mal camí, empró marxen, i son pas incert es més consolador que l'immovilitat xorca dels esceptics en literatura, dels que dormen,

(*) A Girona les obres públiques servexen de distracció als ciutadans.

dels que fumen l'opi de les diversions anti-estètiques. Els primers son infants de cor tendre que volen esser homens, els segons son esguerrats de curta talla que somriuen am malignitat com uns gegants terribles. Y'ls nins crexen, i'ls esgarrats no crexen. Dexém en pau que'ls ignocents juguin; no'ls molestém en sos jocs: mes val jugar a literatura que a politica o a soldats. Dexém que juguin, fem que juguin, amb ells pot barrejarshi algùn home que abastará'ls brins de llor qu'es disputen, i'ls verament candorosos el seguirán, l'admirarán, i ja restará sembrada la llevor qu'en l'avenir produirà fruits de bellesa.

Sembrant cent grans n'espiguen quatre, sembleune mil i n'espigarán més. Si moren els altres servirán per engrexá la terra; cada bri caigut será una forsa aprofitada; cada vensut será una ofrena al vencedor i allá ont hi hagi un poeta dessenganyat quedará un amant de la nostra llengua, un que haurá parlat la nostra llengua en els moments més enlairats de sa ecsistencia. Masses n'hi ha encara que, no conexentne d'altre, creuen que la nostra es bona sols per blasfemar o per renyarhi a la criada, i si enmanlleven un' altre que'ls engargusa per les hores, solemnialment ridicules, en les que pretenen lluirse. ¡Y pensen qu'axó'ls enlaire sobre'l nivell de sos germans!

Juguemhi a poetas i a fer poesia; juguemhi am tota serietat, siguém forses a jugarhi, cridemhi als distrets i als que juguen amb altres jocs més perillosos, i sobre tot, juguemhi de bona fe, amb el cor net de vanitat; juganthi axis no ofendré a la augusta deessa. Que no'ns en congei el fret mormurar dels que avui a l'ombra de ses glorioses coronas desdenyosament ens contemplen. Son petits vencedors d'air que si no haguesin jugat com nosaltres, ben segur qu'avui no foren invencibles.

Jo ho trobo molt consolador qu'un dia a l'any, devant d'un públic escullit i nombrós se reduexi acatament a la gaia ciencia; jo ho trobo molt hermós que es glorifiqui un suspir condensat, una idea enginyosa, un neguit indecis, un somni boirós, un amor impossible, una visió d'art, una sonoritat d'amagades cordes, un sanglot d'estranya anyoransa, en fi, tot lo que viu en lo més pregon de les ànimes escullides, tot lo que reflecten les mil arestes dels esperits cristallins; tota la màgica bellesa que amaga l'altra bellesa, la plástica dels cossos, i lluita dintre d'ells, fuigs i s'escapa en els insomnis, en les hores santes de reflexió solitaria, en els ratos de tristeses sens motiu i de melangia sens consol, en els suprens instants d'amors misteriosos, en els abatiments de la vida i en les màgiques esperances dels benaurats somniadors. Jo ho trobo molt hermós qu'hi hagi un dia qu'alategi l'aplaudiment en les orelles dels qu'els homes formals escarnexen; jo ho trobo molt natural qu'arribi una diada de joia pels que han sofert persecució dels rigits i seriosos; pels pobres malalts de l'ànima, pels incompresos, pels desertors del comers i de la industria, pels que ploren cantant i somriuen dolsament en la dissort.

¡Oh! vosaltres qu'al treballejar una cansó sentiú de sopte qu'una imperceptible rosa da us humiteja les perpelles, vosaltres que al contemplar la flor boscana us invadex una estranya dolcesa, vosaltres que al cap-vespre heu tremolat de pressentiments, vosaltres qu'una sobtada opresió ha enpresonat vostre esprit, vosaltres qu'heu paladejat una inmotivada amargor qu'us endola lo més pregon de vostre esser, vosaltres que anyoreu vostre primer amor i vosaltres qu'us enmalaltex encara, vosaltres sou poetas. Conteun nos lo qu'us passa. Veniuhi als Jocs Florals sensa artificiosa vestimenta, am vostra robeta sensilla, porteuhi el mocadoret de batista qu'ha empapat vostre primera llàgrima de gelosia, la flor mústiga cullida pels ditets de rosa que martiritzaren vostre cor, la primera fulla seca que caigué sobra la tomba de vostre mare i sobre tot no despenjéu mai l'antigua lira, que mans barroeres n'han afluxat les cordes; dexeula com un símbol en un recó del Parnás; parléu com parlen els fronts dels infants i'ls torsos de les verges

ferides de pubertat; cerquéu l'inspiració arreu: en la fulla que tremola, en el suau fre-gadis de la aresta qu'es gronxa, en el piular de la aucella que passa. Portéu als Jocs Florals tot lo que heu dit mentres callaveu i esperéu a dirho quan l'hora arribi: quan us barbotetegi en l'ànima estranya febre, i no vulgau dirho en cap mes hora.

Esperéu en vostre sonambulisme. Saber esperar es el gran secret del poeta, el tresor del poeta. Passegéu vostre tresor per valls i planes, estudiéu la tempesta, escoltéu el plor dels infants dintre les cabanyes en les nits somortes, apreneu a confegir en el gran llibre: cada cosa es un signe: una branca seca sobre'l espai boyros, un gavilá qu'estén les ales sobre un cingle, una vela que llu, un llum que oneja en les tenebres, son silabes que us portaran a conixer la paraula; digueula al fi i no hauréu pas fet una cosa vulgar.

Hi ha una infinitat de poetes que callen. ¡Oh si poguessim ferlos enrahonar ofe-rintelshi la modesta recompensa de nostres certamens! Hi ha portes que no cedexen a colps de massa i s'obren al suau trucar d'una maneta.

Truquemhi a les portes barrades, truquemhi fins a n'aquelles que tanquen cors en-durits, aquexos cors que també's valoren en el mercat de la vida, que en son pelegrinatge pel mon forsosament han de refregarse amb els nostres els que moseguen i llatzeren.

Cantém doncs i reprenguem nostra via sense desencoratjarnos ni maleir la sortosa fatalitat qu'ens empeny a cantar; femho am veu alta i convensuda que pugui arribar als llocs de penombra ont viuen els que no han begut mai en la font del plaer estetic; alsém nostre cant perquè desperti als que al mitj dia no s'han llevat encara, rebatim nostres estrofes a la orella dels sorts, sense importarnos res de llur sordera. Ser tossut es casi esser virtuós i la virtut fa miracles. I si al passar llista al gran ecsercit del Art n'hi trobém un més, haurém fet un gran servei a l'ànima catalana.

PRUDENCI BERTRANA.

Variats parlaments

L'unghla del teu dit xich de la ma esquerra
d'un blanch intens com borralló de neu,
es diminuta com un gra de sorra
y transparenta com lo blau del cel.

Té la forma suau d'una petxina,
l'irisament d'un joch de sortidors,
quan de tos ulls reflexa una mirada
brilla en l'espai com una bolva d'or.

Quan l'escapsan las fredas estisoras
sospira com un grill á mitja nit
y'l tros caygut com un trist quart de lluna
del altre's despedeix anyoradís.

Quan á damas juguèm, gentil senyora,
en un recó de la deserta cambra
os ofereixo al comensar las negras
per que ressalten vostras mans nevadas.

Jugant á damas, ma gentil senyora,
encaparrats mirem tots dos las taulas;
vostres dits argentins mos ulls negrosos,
vostres ullets de cel mas pessas blancas.

Quan á damas juguem, gentil senyora,
res d'aqueix món pertorba nostras ànimas
y en eixa lluyta dolçament pacífica
indefiniblement lo joch s'allarga.

Fins qu'al sonar pausadament dotze horas
en lo rellotje de severa caixa
las mans se mouen ab nerviosa pressa
y'ls ulls sovint s'apartan de las taulas.

Y acaba de moment la fera lluyta
per comensar mes forta altra vesprada;
jugant á damas, ma gentil senyora,
jügarem nostres cors y'm fereu dama.

* * *

Oh la punta del teu nas
del teu nas magestuós,
oh la punta del teu nas
botarut, lluent y gras!

Té uns colors molt exquisits
que convidan al descans,
té uns colors molt exquisits
incitants pera'ls mosquits.

Al tastarse'l vi més vell
en los ápats abundants,
al tastarse'l vi més vell
va agafant un tó vermell.

Del hivern ab las fre'ors
va afillantse lentament,
del hivern ab las fredors
va perdent los bells colors.

De mil nassos desiguals,
com lo teu cap més n'he vist,
qu'ab sos tochs esculpturals
sembla'l nas dels immortals.

Sports

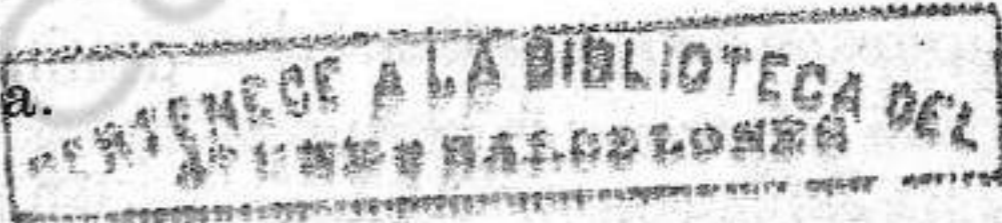
Tuti

En un recó de la botiga
lo botigué y la botiguera
embadalits jugan á tuti,
embadalits del matí al vespre.

Lo botiguer mira las cartas
pel bell demunt de las ulleras,
de tant en tant polsa una mica,
los ulls acluca,... y estussega.

La botiguera té á la falda
endormiscat al gatás negre
de tant en tant pel llom pasantli
sa má rasposa, llarga, seca...

En un recó de la botiga
tant si fa sol com si cau pedra
embadalits jugan á tuti
lo botigué y la botiguera.

Croquet

Lo rialler estol de jovincels
y l'estol voladis de frescas noyas
quan omple'ls cels la rohentor del sol
fan lo *croquet* dels marronyers á l'ombra

Ballan las massas com estochs d'acer
entre'ls dits argentins de las hermosas,
y en las mans d'ells com á flexibles darts
vibran las massas... y las bolas corran.

Passan los archs bolas de tots colors,
blavas las unas y las altrás rojas,
y en l'oblidada inmensitat dels cels
roda lo sol com una inmensa bola.

Corda

Volta la corda,
saltan las nenas,
brandan los brassos,
volan las trenas,
riuhén las caras,
ballan los peus...

Volta la corda.
¡Visca'l jovent!

Las nenas jugan,
las didas seuen
magestuosas
pels banchs de pedra
y s'endormiscan
al bes del sol,
y en mitj dels càntichs
y l'esbalot
restan inmòvils
poquet á poch,
restan inmòvils
com las deessas
de l'antigor.

Al vol

La lluna s'enfla
pel cel estrellat
besant las teuladas
d'inmensa ciutat.

Un sabi l'ovira
de dalt d'un terrat
y's queda mirantla
suaument encantat.

La lluna travessa
pel cel estrellat;
quan veu que la miran
de por s'ha entelat.

Y'l sabi, inclinantse,
anota admirat
en un planisferi
lo cambi observat.

Joch perillós

Un domador tenia engabiáts
quatre lleons ab trampas agafats
Mentres foren petits, fou son butxi,
mes ells cresqueren y.....

J. BOFILL Y MATAS.

L'autonomia del llenguatge

En el plet que desde fa molt temps sostenim tots els aimants de la glorificació de nostra terra catalana, contra la ignorancia y la rutina, hi ha una clàusula, que, a despit de tots els obstacles haguts y per haver, demostrarà la veritat dels nostres principis, sempre y quan vulguin els catalans de bona voluntat.

Ben cert que si Catalunya's presentés a la lluyta armantse ab moltes armes de la major bona llei, però's descuidés de presentar cara a cara a sos detractors sa *llengua autònoma*, com raó suprema de la seva *eczistencia*, podria donar per ben perduda la seva causa. Perdut son *verb*, perdut el *nexus* que lliga l'esperit a les coses materials y aquestes al esperit, Catalunya resteria una Elsa eternament desconhortada. Invocaria potser al cavaller misteriós ab la mateixa parla del hardit calumniador y de la fembra envejosa, ab la llengua de Telramond y Ortruda?

«Qui llengua té, a Roma va» diu nostre adagi; doncs nosaltres qui estavam a punt de perdre la llengua, (la llengua salvada d'un naufragi general, per un voler de Deu y l'amor d'uns quants patricis), duém al demunt l'obligació imprescindible, si volém arribar a la Roma dels nostres somnis, de trevallar sens treva en referla y dignificarla fins que hagi devingut l'hereua lligitima de la que parlaren en Ramon Lull, en Muntaner, en Aussias March y aquells dos reis literats que's digueren Jaume Primer y Pere'l Gran.

Desde l'aborrible *catalá que are's parla* d'En *Pitarra* fins a la prosa castissa d'En *Ruyra* y als versos clássics de pensament y formes de Mossén Costa, per eczemple, y en general, fins als refinaments llingüístics de la *escola mallorquina*, si n'hem fet de via! Mes, qué'ns en manca encare per fer! Qué s'en treurá de que's donguin conferencies als centres de cultura, y de que's publiquin obres destinades a la vulgarisació dels conexements gramaticals, si ls plecs més característics del nostre idioma restan amagats sots la vulgaritat dels esbombaments de les robes, esbombaments que més palesament se manifestan a la multitut qu'altra cosa, precisament per son caracter d'universalitat?

Are es l'hora oportuna pera realisar el desitj tan concretament expressat per Mossén Collell en els darrers versos de sa conegudissima composició, *Sagramental*, desitj en que algú ha volgut veure erradament una expressió de venjansa y d'un concepte mal sa dins l'ordre social. De tots els punts que pugín integrar un programa de regeneració catalana, n'hi há dos, entre'ls d'ordre intellectual, la realisació dels quals depén quasi esclusivament de la voluntat nostra. Si'l «Congrés Universitari Catalá» en ses tasques lloables y l'«Associació d'Estudis universitaris catalans» que'n fou la consecuencia, fan avui lo possible pera lograr de dret, sinó l'autonomia universitaria, (qu'axó no es possible ab nostre sol esfor) l'institució de la Universitat Catalana lliure, tots els qui duém en nostre cor l'amor a Catalunya y per tant l'amor al desenrotllo de la cultura catalana, tots sense eczepció, podém y devém contribuir a lograr la *única autonomia* que absolutament pot obtenir Catalunya sempre qu'ella vulgui, la que pot pendre sens esperar que ningú li dongui, la única que acabaria de perdre del tot el dia que ella volgués sense que li arre-bassessin: l'*autonomia del llenguatge*.

Mossén Alcover, l'infatible Mossén Alcover, qui ab tan bon encert, ha etzibat un admirable volúm de 560 pàgines, a un acadèmic de la *Lengua Española*, autor d'uns articles de *El Imparcial*, titulats *Cataluña bilingüe*, diu en aquesta obra magistral, *Questions de llengua y literatura catalana*, dirigintse als *amadors* de la nostra llengua: «Esgargamellarse clamant per l'autonomia de Catalunya, y no comensar per fer efec-

tiva l'autonomia de la llengua qu'está exclusivament en la nostra má'l aconseguir-la, es una inconsecuencia y una falta de formalitat que no dexa gens a bon lloc els qui la cometem... Pel bon nom, per la dignitat, per l'honor d'aquesta llengua nobilíssima, no meredora de viure esclava en cap concepte, digna de regnar dins casa seua com cap altra de la terra, - se fa precis redimirla d'aqueix esclavatje nefant y afrontós que molts li fan patir de la sintáxis castellana, que tant la malmet, la petxuca y la deshonra. Aquí lo *nefant y afrontós* no es la *sintáxis castellana*, sino qu'el catalá s'hi someta pagant cossa a la seva propia.»

»Se fa precis empendre la creuada y batallar sens treva fins qu'haguém conseguida la redempció complerta de la nostra sintáxis, qu'es allá ont el castellá'ns ha invadits més.»

Y tant com ens ha invadits! Mes ab tot y axó, cal esser orb d'intel·ligencia, per poc qu'un s'interni en l'estudi de la sintáxis, pera assegurar com feu en Pérez Galdós, que la nostra sintáxis no es altra que la castellana (1). Ni la Sintáxis, ni la Morfologia, ni la Ortografia, ni la Fonética comparades de totes les llengües novo-llatines, revelan cap relació característica del catalá ab el castellá que no tingui aquell també ab altres llengües més o menys germanes (2).

Agafém un punt cualsevol, y fem la prova. Agafém un punt de Morfologia: el punt dels verbs, ben general y ben caracteristic, car es el *verb* l'essencia de tot llenguatge.

Els verbs catalans, els infinitius dels quals terminan en *ar*, o sigui, 'ls de la primera conjugació, tenen dues formes vives pera la primera y segona persona del plural; axis mentres a Mallorca diuen: *parlám, parláu*, diém a Catalunya, *parlém, parléu*. La primera, usada pels nostres clàssics, es considerada per molts, arcaica, y en aital concepte la rebutjan alguns gramàtics catalans. No manca qui defensa l'us de les formes modernes, perque sobre la ventatja de no esser arcaiques, hi troban la de que's fa axis més palesa la diferenciació ab el castellá. Cert que's diferencia més del castellá, (*hablamos, habláis*) la forma catalana en *e* (*parlém, parléu*) que la catalana antiga. Cert també que palesament la en *e* no pot de cap manera atribuirse a l'influencia castellana que ha suportat el catalá, y que en aital concepte no pot, doncs rebutjarse (3). Mes fins els que s'inclinan a les formes en *a*, y jo entre ells, tenen a la seva má raons ben poderoses pera no considerar en aqueix cas en la parla catalana influencia de cap mena per part del castellá, però si tan sols, una derivació comuna del llatí, qu'estableix un cert llas de germanor no unicament de la nostra llengua ab la castellana, sino també ab la italiana, francesa, portuguesa, y en general ab totes les novo-llatines (4).

No es evident que si les formes castellanas *hablamos, habláis*, se consideran directament derivades de les llatines (finals en *amus, atis*), s'han de considerar igualment derivadas d'aquexes les nostres en *am, au*? El motllo llatí no ha dextat tal volta sa empremta vigorosa en totes les llengües que s'en derivaren, y molt especialment en les conjugacions dels verbs?

(1) En Pérez Galdós devia estudiar la sintáxis catalana en les obres d'en Serafí Pitarra, y es clar, que n'havia de sortir tan enterat com un qui hagués volgut estudiar l'ànima espanyola en les obres d'En Ibsen. — *N. del A.*

(2) Pera ferse cárrec ben per complert d'aquesta cuestió no hi há com consultar la ja esmentada obra de Mossén Alcover *Qüestions de llengua y literatura catalana*, ont aquest punt está tractat com mai encare havíam vist.

(3) Caldria averiguar si'ls finals en *e* poden considerarse com una corrupció de llenguatge en sentit simplificador al unificarse ab les persones corresponents del subjuntiu.

(4) Per establir axó, se parteix de la hipòtessi del origen llatí de la llengua catalana, origen que algú ha posat en dupte, però que fins en el cas de no esser el que nosaltres suposám, no destruiria la forsa dels fets esposats, sobretot arrencant de la mateixa hipòtessi de que arranquen els detractors del catalá.

Qué diríam si algún filòlec de secà, ens sortís en que admetent les formes en *e* (*parlèm, parlèu*) per identificació de les corresponents del subjuntiu, s'havia de reconèixer que'l catalá tenia especials y estrictes relacions ab l'italiá? tot perquè en italiá son iguales les primeres persones del plural del indicatiu y subjuntiu!

Y posats en la qüestió dels verbs no caldria esforsarse gaire pera demostrar que relacions molt més estretes té aquí el catalá ab els altres idiomas novo-llatins que ab el castellá; y que sobretot les té ab l'italiá.

El catalá té tres conjugacions: 1.ª la dels verbs els infinitius dels quals acaban en *ar*, com *parlar*; 2.ª la dels que acaban en *re*, com *rompre*, y'ls acabats en *er* (llarga o breu) com *voler*, *còrrer*; y 3.ª els acabats en *ir*, com *dormir*. Es ben sabut que la inmensa majoria dels verbs de la tercera conjugació allargan la radical en certs temps (1); axis; en lloc de conjugarse com el verb model (*dorm-o dorm-s* etc.; *dorm-i dorm-is*, etc.) fan com *sufrir*; (*sufr-exo sufr-e-xes*, etc. *sufr-ex-i, sufr-ex-is*, etc.)

Si comparàm aquexa classificació lògica dels verbs catalans, ab altra dels italians, trovarèm una gran semblansa. També en italiá poden admetres les tres conjugacions: 1.ª en *are*, com *parlare*; 2.ª en *ere*, com *volere*; (2) 3.ª en *ire* com *dormire*.

Observis la particularitat de que en la inmensa majoria dels verbs se corresponen les clasificacions en abdós idiomas, es dir, que un verb catalá, pertanyent a determinada conjugació pertany també en italiá a la mateixa.

Ficsantnos en les particularitats de cada conjugació, trovaríam notables analogies entre'ls verbs catalans y'ls italians.

Primera conjugació. En italiá sols té quatre verbs irregulars: *andare, stare, dare y fare*. En catalá sols n'hi hà dos, corresponents als dos primers italians: *anar* (en castellá *ir*) y *estar*. Les irregularitats del *andare* y del *anar* procedexen en abdós idiomas de la conservació de formes del infinitiu llatí *vadere*; axis; *vaig, vas, va; vagi, vagis, vagi*; y en italiá *vado, vai, va; vada, vada, vada*; observant que en el plural d'aquets dos temps sols la tercera persona, *vagis, vadano*, correspón en un y altre idioma a la radical del *vadare*, y en les altres dues a la dels *anar y andare*.

En les irregularitats de *estar y stare* observariam també importantisimas analogies però'm manca espay pera tractar aquest punt.

En quant al *dare* que en catalá es regular, s'há d'advertir que nosaltres al costat de les formes, tal volta més usades, com: *dono, donas; doni; donés*, n'hi ha d'altres vives encare, que podriam ben be fer considerar aquest verb com irregular, formes les unes procedents del infinitiu contret *dar* (corresponent al *dare*), y altres per intrusió d'una *gu* en el subjuntiu; axis diuen encare alguns: *do* en lloc de *dono*; *dem, deu o dam, dau* en lloc de *donàm, donàu*, y no cal dir si es usat l'infinitiu *dar*. En el subjuntiu d'aquest verb son potser més els catalans que diuen *dongui; dongués*, que'ls que conjugan regularment; y fins no falta qui introdueix aquesta *gu* en el pretérit perfet d'indicatiu, dient: *donguí, dongueres, dongué*, etc., en lloc de les formes regulars *doní, donares, doná*. També les irregularitas italianas del *dare* se corresponen ab les del verb catalá *donar*, que per la manera que's conjuga en el llenguatge corrent, s'hauria de considerar irregular, si no fos que eczistexen ben vives les formes regulars.

Respecte al *fare* cal recordar tan sols que son infinitiu es no més que una contracció del *facere*; doncs la majoria de les seves formes (*faccio, facciamo; faceva; feci; faccia; facessi*) son derivades d'aquest darrer infinitiu llatí. El *fare*, doncs, en rigor, no pertany

(1) Present d'indicatiu, present de subjuntiu e imperattiu.

(2) Volere es irregular. Com model pot adoptarse credere.

a la primera conjugació, encare que hi hagi sigut inclòs per eczigencies 'd'un cert convencionalisme dins del qual té necessitat de viure la gramàtica. També's corresponen, encare que no tan clarament com els verbs anteriors, les irregularitats del *fer* y del *fare*.

Segona cojugació. En italiá trovám, semblant en catalá, verbs en *ere llarc* y en *ere breu*. També allí els en *ere llave* son molt pocs, com poquíssims son els catalans en igual terminació. La majoria's corresponen: *valer (valere)*, *voler (volere)*, *saber (sapere)* (1) *dever (dovere)*, *poder (potere)* (2).

Tercera conjugació. En italiá com en catalá, la immensa majoria dels d'aquesta conjugació son *incoactius* o sigui, allargan la radical. Axis, *ubdire* (en castellá *obedecer*; en catalá *obeir*) fa *ubbid-isc-o* (en castellá *obedezc-o*; en catalá *obe-ex-o*, o sense terminació, com fan els mallorquins, *obe-esc*.

Vistes, are doncs, aquestes notabilisimes analogies, y moltes altres que'n podriam trovar, se li acudirá a n'algú assegurar que'l catalá y l'italiá siguin, l'un corrupció o varietat de l'altre?

Doncs menys pot asegurarse d'entre'l catalá y'l castella, que tenen entre ells moltes menys analogies.

Que ho sápigam tots els qui estiman el nom de catalans que portan. Nostra llengua té complerta autonomia en el terreny del dret. Pera donarli en el dels fets, sol manca que tots ho volguém y que tots posém mans a la tasca, car tothom necessita del llenguatge pera comunicar-se ab sos semblants, y aquell devé purificat o corromput segons l'esperit que'l pasta, segons la boca per ont s'escola.

Que no devinguin eternament certes aquelles paraules un xic eczagerades tal volta, però filles de l'amor a la parla catalana, d'un distingit gramàtic (3): «El catalá s'ha anat acostant a n'el castellá fins a identificarshi, de tal manera, que's pot dir que'ls catalans no som ni un poble bilingüe sinó que usém una llengua tota sola ab dos jocs de paraules.»

Que axó mai se pugui dir de cap cátalá qu'hagi fet professió d'estimar sa terra.

EMILI VALLÉS

(Ex-libris per Jaume Llongueras)

(1) En catalá tenim la *p* en la radical d'algun temps: *sápiga*, corresponent al *sappia*.

(2) Quan un catalá en *ere llarc* no's correspon ab el catalá respectiu, aquest no es mai en *ere breu*, sinó que té un'altra terminació. Axis, de *rimanere* se fa *romandre*, que son molt semblants en sa conjugació.

(3) En Pompeu Fabra en una conferencia donada al *Ateneu barcelonés*.

La Creu

L'Infantó Jesús. s'afanya,
fent creuhetas al mati:
cap al tart, les arreplega
perqué li'n fássan de llit

Les que fá de brins mes téndres
y branquillóns mes bonichs,
al tocarlas sas manetas,
tot seguit tórnan florir.

Los ullets del Nazarè,
per tot deixan regalims,
y'ls sospirs se li escapan,
sanglotant del fóns del pit.

Es que ja sent las punyides
del veri dels escorpins,
qu'han nascut ab la malicia
de tants fills desagrahits.

— ¿Perqué'n feu tantes creuhetes,
bon Jesús. m'ho voleu dir?
— Vull dexarlas á la Terra
ans d'anar al Paradis.

Las creuhetas que vaig fentne
vull donarlas als amichs.
Pels amichs que mes estimo,
las faré pesá un bon xich.

Las feixúgas y mes grosses
las mes senceras de dins,
pels valents, qu'al coll las dugan
cap al Cel, pel dret cami.

Per cad'hú, ja n'he fet una:
que la prenga y vinga ab mi
al Jardí d'Eterna Vida
lo qui'm vulga per amich.

Jo'm quedí la mes pesánta;
y del Gólgota lo cim,
regaré ab ma Sang divina
per nodrir lo meu Jardí.

Lo qui llensi sa creuheta,
bon amich, no'l vull ab mi.
— Repartiulas prompte, Mestre,
las senyals dels mes amichs.

¿Las teniu ja repartidas?
¿Ja n'haveu deixat per mi?
Es que jo no vull quedarme
á defora del Jardí.

.
.
.

¡Quin una que me n'heu dada
bon Jesuset, á ne mi!...
Cal que vingau á ajudarme
ó sinó, no puch seguir...!

Porto l'espatlla nafrada...!
los peus llagats; y ferits
'ls genolls, de tant de caure
baix lo pés dels enemichs...!

Poséuse á corre,... ajudéume!
veniu depressa á guarir
mos dols, si voleu que vinga;
que jo'm sento defallir.. !

RAMÓN JORNET Y BOSQUER.

14 d'Octubre de 1903.

L'hereu

El rellotje de sol marca las set;
l'avi y'l net
s'están a l'era.

De bon mati qu'esperan al hereu,
que suare's veu
al capdevall tombant la carretera.

El net, que l'esperaba tot mansoy,
are alegroy
corre a cercarlo.

Perque no caygui, 'rera d'ell, poruch
l'avi feixuch
camina tant com pot per atraparlo.

—Diable! quin deliri aquet xicot
¡qu'es dolentot!—
murmura l'avi.

Si l'altre, 'l gran, vol firas per ballar,
ell per jugar.

¡Oh, batibull d'istiu, prompte s'acabi!—

Y aixís va murmurant, cuant d'un plegat
sent qu'enfadat
el xich rondina.

—Alguna te n'ha fet ton germà gran,—
y somicant

respon:—Diu que no'm porta cap joguina.—

—Ay malviatje! tant tráfech ha tingut
que no ha pogut
ni sols mirarho.—

L'hereu, alsant en l'ayre el xich, respón
ab uils de son:

—Ni que m'haguessin mort per recordarho.

Si no fos pe'l que pica'l sol de Juny,
y qu'es tant lluny,
m'entornaria...—

Y l'avi diu:—Ja ho crech, no es mal pensat,
y al envelat
qu'hi fessin altre ball, ¡qué be't plauria!

Passa, home, passa, anem a dintre'l mas,
qu'esmorsarás
aus d'adormirte.

No'ns descuydem nosaltres de ningú
com ho has fet tu,
que no més has pensat ab divertirte.—

Y entran a dins. La mare, encar'no'ls sent,
tota amatent
para la taula.

Cuant a tots el bon dia ja ha donat
l'hereu, cansat,
s'assenta sense dir cap més paraula.

.
.
.
.

Mentres l'avi se'l queda contemplant
y recordant
l'edat ditxosa,
y a l'era plora son germà petit;
l'hereu, mitj'adormit,
somnia aquella pubilleta hermosa
qu'ha ballat sols ab ell tota la nit.

JOAN TRIÁS FÁBREGAS.

16 Novembre 1902.

(c) Ministerio de Cultura 2005

Benvingut siga el Beat Ramón Lull

entre nosaltres

Lo primer qu'arrivá fins a mi de Ramón Lull en la simplicitat de la meva infantesa, foren els lemas dels *Idilis* den Verdaguer:

*Entre la vinya e l fenollar
amor me pres, fe'm Deus amar.
Cantava l'ocell en lo verger del Amat.*

*Ah! qui fos en cell temps nuyrit
que Jhesus fo infant petit
e com tots jorns ab el anás,
ab el estés, ab el jugás!*

Mon cor está casa d'amors.

*Ah! quan gran dan es que los homes comsevulla que muyren, muyren sens amor!
Del llit cast de la Aurora isqué lo meu Amat en aquest mon; qui en ella pensa
mácula, en lo sol considera tenebres.*

La diáfana bellesa d'aqueixas paraulas me deixava com en éxtasi. Després, recordo que tot cercant obras de Ramón Lull me caigué a las mans el volum LXV de la Colecció Rivadeneyra d'Autors Espanyols, aquella pobre Colecció per tants conceptes desgraciada. S'anomena el volum esmentat *Obras Escogidas de Filósofos*, y porta un *discurso preliminar* del Excmo. é Ilmo. (com un bisbe) Sr. D. Adolf de Castro. En ell se dedican unas xexanta planes a Ramón Lull, entre fragments de las sevas obras y críticas *selectas*; me recordo que s'hi esmenta un tros de la *Historia Universal* de Cessar Cantú y un altre d'una *Historia de la magia!!*

Prompte el capítol del *Llibre de Contemplació* transcrit a *La Tradició Catalana*, las *Obras Rimadas de Ramón Lull* publicadas per En Geroni Rosselló en 1859 a Palma, una traducció castellana del *Libre d'Amic e d'Amat...* y molts altres fragments de l'obra luliana me feren creixe l'entussiasme pel solitari de Randa. La dispersió, el desordre, las edicions malcuydadas, no m'apaybagaren ni un borrall de ma fondíssima admiració envers Ramón Lull, mes totseguit me feren desitjar una publicació regular y amorosa de las obras lulianas, una publicació cuydada com la que En Marian Aguiló feu del *Libre de Cavallería*, ab tot y ser aqueix ben secundari entre els trevalls del gran catalá.

Dich aixó, perque m'sembla que son molts els qu'han sofert un procés desalentador respecte la tasca de Ramón Lull. Son molts els que desitjan conéixela; pero els uns per la dificultat de trovarne almenys una part important, altres refredats

per haver topat de bonas a primeras ab algùn llibre secament dialéctich desisteixen de sos primers propòsits.

Ben assegurat en aqueixa opinió, ha sigut per mi una joia que no puch explicar la aparició dels tres primers volums de las *Obres de Ramon Lull*, edició original treta directament dels més antichs y millors manuscrits lulians que romanen á Mallorca, Barcelona, París, Roma, Londres, Munich, etc., per un estol de lulistes mallorquins.

Estich segur que l'influencia del gran pensador catalá ha de ferse intensa entre els elements triats de la nova generació catalana. Aqueix sembla esser un dels fins primordials dels benemérits lulistes mallorquins, que parlan aixís:

«Entre'ls fills més ilustres de qui's puga gloriar Mallorca y tota gent de Catalunya, va al capdavant y s'alsa, may igualat encara, el Benaventurat Mestre *Ramon Lull*: gran per son geni y ciencia, per ses virtuts y treballs apostólichs; ardent divulgador de les idees, almugávar del pensament, y objecte de tan grans alabances, desde son segle ençá, com de rancorosos vituperis.

Enteniment ubert a tot saber, moltes y excellents obres dexá escrites, casi totes en sa nadiua llengua, per ell tan ennoblida y ben conrada; pero molt poques n'hi ha de publicades fins a l'hora present, en la propia llengua original, tals com sortiren de la seua fecondíssima ploma. L'estampa, que començá a reproduirles ja desde l'any 1480 y les elevava un monument molt gran, pero incomplert, ab la edició llatina de Maguncia, no les presentá may sino desvirtuades en mesquines versions, fetes per dexebles o admiradors no sempre feels a la paraula ni a la idea del Mestre. Y a tals versions han d'acudir encara—quant no a altres més capgirades y pitjors—los qui vulguen conixer el pensament del sabi mallorquí; mentres los originals de sos llibres s'arnen y se pudrexen escampats, o jauen recondits, per dins biblioteques y museus de diverses regions y ciutats d'Europa.

Una época d'investigació y crítica com la present, que tan llarga volada ha vista pendre a la novella Filologia y a la Historia documentada de les literatures mitjevals, reclamava a grans veus la publicació de les *Obres de Ramon Lull* tan completes com fos possible, en son llenguatge original.—Tal fou la empresa que gosava iniciar, l'any 1886, tot sol y per son compet, l'erudit y constant lulista, misser Jeroni Rosselló (al cel sia ell,) honor de les lletres mallorquines. Mes, de sobte impedit per una crudel baldadura que'l ferí, forsat hagué de suspendre pera sempre la important edició, just comensada.

A rependre tan bella tasca y aportarla a bon terme, se son oferits ara novament uns quants estudiosos amadors de les glories d'aqueixa terra. Se proposen, per axó, haverne rahó y conexensa de tot còdiç luliá qui's conserv, tant aquí com a fora Mallorca; treure'n trelat directe y feel; confrontarlo ab sos similars si n'hi ha més d'un; y depurat son text, ab tot esment y cura ferlo estampar y exir a llum, no ja en quaderns fragmentaris y a lloure, sino per toms complets qui contenguen,

una derrera l'altra, totes aquelles obres que entre el sens fi de las atribuïdes al *Doctor Illuminat*, puguen tenirse per autèntiques. Solament axí, la vera doctrina d'aquell gran pensador, restablerta integrament en sa primitiva puritat, será ben coneguda y més que may ensaborida de sos devots admiradors, y romandrá sots-mesa, tal com es, al parer y a la crítica dels sabis.

Una empresa com aquesta vol esforç y constancia per part de aquells que la han de dur a port. Pero també reclama y ha mester del públich la benevolent rebuda qu'es de rahó esperar, sobre tot en los centres erudits y en totes les regions ahon la llengua den *Lull* venturosament encara se conserva y's parla. Deu vulla que no manquen l'una ni l'altra condició; y així la fama de *Ramon Lull* purificada, ab sos propis escrits, dels perposats errors y de les taques ab que per mal entesa pogués romandre desllustrada, resplendirá gloriosa, com es de justicia, a dins l'història del pensament humá.»

També reproduheixo las condicions de publicació de las *Obras de Ramon Lull*, perque nostres amichs se fassin cárrech dels més petits detalls de aquicixa publicació monumental.

«Aquesta edició de les *Obres de Ramon Lull* se farà per volums in-4º, acuradament estampats, ab prólechs y comentaris, notes y variants, imatges y facsimils, glosaris filològichs y demés ilustracions bibliogràfiques aposta per donar més cabal conexensa del text original. Comensarán la sèrie aquells volums que, anys enrera, dexá estampats casi de tot y publicava per quaderns el Sr. Rosselló: complets ara y enlestits en la forma seguent:

Libre del Gentil e los tres Savis: Libre de la primera e segona Intenció: Libre de Mil Proverbis: ab prólech y glosari den Matheu Obrador y Bennasar: 1 vol. de prop de 600 pàgines, ab estampes alegòriques.

Arbre de Filosofia d'amor: Llibres de Oració, de Deu, de Conexensa de Deu, del Es de Deu: ab prólech de Mossen Miquel Costa y Llobera: 1 vol. de més de 500 pàgines, ab facsimil policromat d'un antich còdiç.

Felix, de les Maravelles del Mon: ab proemi bibliogràfich den M. Obrador y Bennassar: 2 toms en un vol. de més de 700 pàgines.

Darrera aquests volums, aviat en seguirán d'altres, actualment en preparació, qui contendrán les obres:

Libre de Contemplació: (Magnus Liber Contemplationis in Deum:) formarà un aplech de 6 a 7 volums.

Libre de Demostracions, qui es una branca de la Art d'atrobare veritat: (Liber Mirandarum Demonstrationum): compartit en 2 vol.

Doctrina Pueril, ab altres breus tractats: 1 vol.

Libre de Evast, Aloma & Bianquerna, ab lo Libre d'Amic y d'Amat y la Art de Contemplació: 1 vol.

Libre de Sancta Maria, seguit del de Benedicta Tu: 1 vol.

Arbre de Sciencia: 2 vol.

Obres Rimades: nova edició, espurgada de les rimes apócrifes y aumentada ab altres de tota autenticitat, encare inédites.

Y axí seguidament s'estamparán les demés obres: *Libre del Orde de Cavalleria, Art*

amativa de Be, Arbre de Filosofia desijada; Taula General, Flors d'amors, Libre de Anima racional, Tractat dels Articles de la Fe catholica, Libre de Proverbis, Libre del Home, De ço que deu hom creure de Deu, Libre de Confessió, Libre de Virtuts & Pecats, Art breu, Libre de Consolació d'ermitá y, en un mot, totes aquelles de qui s'en hajen poguts haver trellats auténtichs.

Acompanyarán als volums d'obres original de *R. Lull* altres de biografia y bibliografia luliana, poguent ja desd'ara anunciar la publicació del antich text inèdit, de la Vida e Actes del Revnt. Mestre Ramon Lull (segons un m. s. del sigle XV, del Museu Bitránich) concordat ab molta curiosa documentació coetània y ab altres biografies posteriors.

Cadascun dels volums que's vajuen publicant reduit son preu al cost d'estampació, paper y demés bestrètes necessaries, podrá adquirirse per separat, y n'hi haurá exemplars a les principals llibreríes mallorquines y de fora: entre altres, la de Amengual, a Palma, y la den Alvar Verdaguer a Barcelona.—Per comandes directes de llibrers y corresponsals (qu'obtendrán les acostumadés rebaxes y bonificacions) dirigirse a D. Jaume Lluís Garau: carrer de Calatrava, 34—Palma de Mallorca.»

Avuy en molts Seminaris y en algunas aulas Universitarias, tota l'obra de Ramón Lull s'involucra en l'*Ars Magna*, sempre combatuda, y sempre ab la mateixa cita de Bacon.

No es hora de discutir si l'*Ars Magna* ha de reduirse a un tractat de Llógica. Vuy concedirho. Pero Ramon Lull es més molt més qu'autor de l'*Ars Magna*. Ramón Lull es un héroe de l'Etat Mitjana, aquella etat en que de tan maravellosa manera se fonen l'acció y la contemplació. Ramon Lull se surt de les classificacions y els análisis que fan els homes. Es la flor d'una rassa; el poble ne conta coses maravellosas y certament en Lull lo habitual es lo marvellós, lo extraordinari. Les sevas ideas, de proporcions immensas, sovint no poden ser abarcadas; devegadas, llegint a Lull sentím l'impressió d'un espay infinit. Tan aviat s'aixeca al Amat ab aletetjos de poesia que no tenen comparació en tota nostra historia literaria, com trona ab veu potentia contra els homes sorts a sas grans empresas espirituals, com resta invadit per una suavitat amorosíssima que sovint sembla exalarse de la naturalesa exhuberanta, plena de bellas selvas, bellas fontanas, y bells ocells. Aixís se mostra en aquells versos que no puch llegir sense fonda emoció:

Quant veig la terra e la mar,
Lo cel, e ang aucells cantar,
E sent de las flors lur odor
E de las viandas sabor
E toch drap, fust, aur e rubís,
Per la Dona de Paradís
Ab la qual parle en pregan;
Quan l'arma el cors li coman,
A donchs sent al cor tal douçor
Que hanc no li senti major
E dich a la Verge ploran:
—Veus me Dona n'vostre coman

Ramon Lull, l'homenet no conegut, com ell mateix s'anomenava, es certament no conegut, mes no per la seva mesquinesa com ell creya, sino per sa grandesa, y per l'aparenta monstruositat de las sevas proporcions. Ramon Lull es un enciclopédich, pero de l'única manera que l'Enciclopedia es possible, aixó es, fent convergir els raigs lluminosos que la ciencia fa brollar dels éssers, envers un punt brillant y altíssim, o sia la Divinitat. Y aixó sempre ens el farà estimar més qu'a tots els enciclopédichs del Renaixement, inflats de vanitat pagana. La veu de Ramon Lull es ingenua y quasi infantívola; en el *Felix de les Maravelles* quan parla de Meteorologia o de Química, diu tota la ciencia primitiva del seu temps, y es una de las vegadas en que Ramon Lull me sembla més admirable; Ramon estudiava pel servey de Deu, y *quan havia estudiat, reposava*. Oh aqueix repós que nosaltres desconeixém perque els nostres fins son humans, y ens contaminan de turbulencia.

La ciencia de Faust; heusaquí la ciencia d'avuy. ¡Quina antitessis tan feconda per un pensador—per un poeta—la de Faust y Lull!

Hem de demanar la canonisació de Ramon Lull. Y Sant Ramon Lull será el Patró de nostras esperansas y de nostras empresas. Ell es el primer de tots els catalans, Ell es l'hardidesa, la tenacitat, l'acometivitat; Ell es al mateix temps el somni, l'extasi, el *bell amich*. Ell que té totas las frisansas y las impetuositats de la vida, despertará als somnolents. Ell com qu'es sant, farà miracles. Ell convens fins als moros. Ell te la forsa de las montanyas y la suavitat dels mars. Ell, per aspre camí ens portará a la bella selva, plena de bells arbres, y bellas fontanas, y bells ocells que cantan en las bellas branca.

J. CARNER.

* * *

¡Oh solitari puig, am tes pedreres buides
com pits cayguts de revellida dona!
¡Oh solitari puig, am tos camins plens d'herbes
i els horts am cols, ahont la llum hi juga!
¡Oh solitari puig, amb abres morts i mates
d'hont surten buscant sól les sagrantanes!
¡Oh solitari puig, desde hont s'oviren
els llunys boirosos i els rius talment inmóvils,
la carretera amb abres, com professó encantada
i els coloms cercletjant, sobre la taca verda!
¡Oh solitari puig, ab la ciutat calmosa
sota els teus peus, com una gossa d'aigues,
amb un sol pur jugant am la rosada,
i un aire tebi com un alé de vaca.
¡Oh solitari puig! ¡Cóm fas que envegi
les mans llustroses i la barba blanca!

RAFEL MASO i VALENTÍ.

La Arquitectura Moderna

ATENCIÓN A LA BIBLIOTECA DEL

I. La Estética.—II. Las Obras (1)

(Acabament.)

II

Deu al posar en l'esperit del home l'aspiració del Infinit, li donà un gran tresor. Nostras facultats son limitadas; jamay arribarém a atanyer un fi, un limit que pugui deixarnos satisfets; jamay coneixerém ab tota integritat al Ser Substancial, al Absolut. Mes ¡sublim contradicció! En aquesta mateixa imperfecció de nostra naturalesa, se troba un dels medis més poderossos que'ns fan agradosa la vida, que'ns omplen de goig. La satisfacció relativa de nostras aspiracions es causa de gran satisfacció, pel home en los anys que va de pelerinatge aci en la terra, com serà'l premi dels justos en la eternitat.

Totas las cosas, tots els sers tenen un reflex, una participació de la Bellesa Summa; tot lo creat es un joyell ahont hi ha quelcom de bell. L'artista te entre'ls homes, lo privilegi de saberla apreciar, de estimarla mes que la generalitat, aquesta qualitat; te mes encare; te'l do de imaginar, de idear conceptes y formas, armonias y proporcions, transformacions y coordinacions de las ideas y de las cosas reals, que son novas manifestacions pel esperit humá, de la seva set jamay apagada de bellesa.

¡Trobar novas formas, novas expressions de bellesa! Vet aqui l'ideal del artista, vet aqui lo que'l caracterissa. L'estudi y las ideas dominants en la seva época, lo medi en que visqui, influeixen molt en sas obras; las propietats y condicions dels sers naturals, las conveniencias a satisfacer, també son elemets essencials de las mateixas, mes la determinació d'una producció artistica exigeix un altre factor: la visió ideal del mon, la inspiració, la iluminació del enteniment humá per un raig de claror divina, prou potent, prou intens, que li permeti contemplar quelcom dels profonds y misteriosos espays del infinit.

Aquestas afirmacions venen confirmadas devant de la contemplació del art arquitectonich modern, de las obras mes perfectes, derrerament produhidas. Las ideas estéticas nascudas anys enrera, senyalaban al art un cami, pero mancava encare la solució de moltas cosas; de la aplicació dels principis als fets, al cas practich, hi havia una distancia inmensa. Sols els homens predestinats per Deu, sols aquells a qui afavoris ab geni creador, podian completar, podia convertir en realitat, las teorias. Aquets homens han existit, existeixen; las sevas obras en son testimoni.

Impossible es analissar la producció artistica, en quan te de sobrenatural; de cap manera podém averiguar perque Deu deixa veure al home d'aquesta o altra manera al ideal. Ens hem d'acontentar ab examinar els efectes, ab descriure las consecuencias. Las ideas fillas del raciocini tenen expl'cació, se fundan en precedents histórichs, en la experiencia. Mes las ideas inspiradas per Deu son per nosaltres un gran misteri. Per aixó, si al parlar del concepte humá del art arquitectonich, pot ferse d'una manera histórica, donchs aquest concepte no s'improvissa, sino que es fill del pensament de varias genera-

(1) La primera part en el nombre XVIII.

cions, al parlar de las obras, fillas de la rahó humana y de la inspiració divina, emplearem ab preferencia el procediment descriptiu, ja que l'element divi del art, apareix d'una manera imprevista, instantanea: al mateix temps que's produeix la obra artística.

*
**

Otto Wagner, Olbrich. Vet aquí's noms dels dos grans mestres de la arquitectura moderna, dels arquitectes que fan avuy dia un art mes nou, mes viu, mes personal y al mateix temps mes seriós, mes gentil, mes elegant, mes hermós. Son los directors de la notable escola vienesa d'arquitectura, a nostre entendre, la que produeix millors obras en tot el mon; son los qui senyalan l'orientació d'aquesta escola ab obras mes transcendentials. Lo primer es lo professor de la Wagner Schule, ahont gran nombre de deixebles van a estudiar a formarse, baix los consells del gran mestre; es l'autor de projectes de grandiosos edificis monumentals, de museus, de palaus, de edificis publichs; es l'arquitecte de magnífichs ponts y viaductes, d'estacions, y d'originalísimas casas en carrers de ciutat.

L'Olbrich s'ocupa en edificar cosas mes petites, però te encare major originalitat, major força productiva; lo seu art te més partidaris, ha traspasat fronteras. Es l'arquitecte d'innombrables villas, de pabellons d'exposició; dibuixa mobles, vidrieras, teixits y tapissos.

Precisem un xich las condicions características de las obras d'aquets mestres.

En Wagner es simplicísim, monumental, modern. Lo primer que crida la atenció en sos projectes es lo vigor, la força, l'aspecte de grandiositat dels mateixos; hi ha en ells pocas cosas pero tot se veu, tot lluheix. La composició de las masses, la estructura constructiva, lo detall decoratiu, presenta en general un aire revelador d'un esperit lliure de prejudicis, d'apriorismes en la elecció de las formas, d'un esperit rich d'imaginació que troba proporcions y líneas, conjunts y detalls, completament originals.

Fa poch, tingué lloch a Viena un concurs per la construcció d'un Museu; en Wagner va guanyarlo. Comparant lo seu projecte ab altres dels presentats s'ha de regoneixer la justicia del fallo. ¿Per qué agrada més que'ls altres l'obra d'en Wagner? ¿Per qué essent la més senzilla s'imposa ab tanta evidència? ¿Per qué projectes molt més aparatosos, molt més richs, quedan enrera? ¡Ah! Perque las produccions d'en Wagner posseheixen en grau superlatiu aquella especialíssima condició de las obras d'arquitectura que tan pot embellir-les: l'harmonia, la justa relació entre las formas artísticas y el sen fi, el seu objecte. Aixís veyem que mentres altres projectes recordan encare las formas del art clássich, el del Otto Wagner no es de cap istil; no es veu en ell el més petit esforç per adaptar las antigas formas al cas present.

Ben mirat hi ha reminiscencias dels istils antichs en l'art d'en Wagner, pero están vivificats per un alé poderós de joventut; están transformats, assimilats, combinats y adaptats de tal manera, que costa reconeixels. Las superficies ataluzadas y las golas egipcias; els entrellassats de la Grecia myceniana, els procediments decoratius dels japonesos, las estrias y motlluras gregas, quin recort sugereixen las obras d'en Wagner no son pas lo més característich, lo esencial del seu art.

Lo Museu de que parlavam, interessa per la franca y racional disposició d'oberturas simplement rectangulars; agrada per la linea terminal del cos central, combinació de curvas y estatuas decorativas; agrada pel portich que hi ha al mitj apoyat en pilars de pedra quina secció vertical es una senzilla curva, de molt sentiment y en els que

s'apoyan las jaceras de ferro. De ferro es el viaducte que comunica las dos parts del Museu, separadas per un carrer.

El ferro l'emplea ab molta trassa y desinvoltura per ferne sosteniments aislats verticals y sostenir sostres.

En la linea del ferro-carril del canal del Danubi ha dirigit l'Otto Wagner varias construccions; n'hi ha de modestas; n'hi ha de sumptuosas. En unas y altrás, la composició del conjunt depen avans que tot del objecte a satisfer; ¿convé a l'entrada d'una estació, un pas ben obert y franch? Donchs hi passa de banda a banda, una jacera, una viga armada, que decora ab guirnaldas de lloer y rosas trevalladas a la forja.

En una altra estació ha fet las parets combinant entramats metalichs verticals ab obra; aquesta está decorada en la part alta ab esgrafiats, d'un dibuix molt granat, compost de flors y fullas de girasol. Las casas de l'Otto Wagner son també ben dignes d'esment. ¡Quina simplicitat! ¡Quin aire més fresch y rialler! ¡Cóm s'avenen ab la vida moderna! Finestras, balcones senzills y seguits, tribunas avansadas, trossos reentrants...; ¡quin mohiment de lineas! ¡quins efectes de conjunt més pintorescos y monumentals!

Com a decoració emplea la cerámica, ab dibuixos grandiosos, que aplica a las fatxadas; també l'usa en las barbacanas de las cobertas. Las baranas las decora ab branca de flors y fullas de ferro forjat; també usa aquest recurs en las cartelas en que de vegadas apoya viguetas o jaceras. A l'Otto Wagner no'l preocupa gens que'l ferro es vegi; tot sovint posa viguetas com a dintell, en las aberturas de fatxada.

Entre'ls projectes fets a l'escola d'en Wagner y que indican lo gran partit que's procura treure de las condicions propias del tema y dels materials, hi ha el d'un gran pabelló provisional, destinat a lloch de repós y recepció per uns sobirans que van a revistar tropas; s'aprofita allí l'estructura de las tendas de campanya o més ben dit, dels envelats; en contes d'aguantar la coberta ab vigas que trevallen a la flexió, se fa ab cables de metall atirantats; apar impossible obtenir, partint d'un principi tan senzill resultats tan bonichs; la base es poligonal; en cada vértix hi ha situadas unas antenas bellament decoradas, per quin extrem passen els tirants esmentats. Aquets sostenen per un cap las draperias que cobreixen la part central de l'estansa y per l'altra venen a fixarse en elements empotrats a terra, prou resistents per vencer l'esfors de tracció d'aquells; entre aquets elements hi ha las telas que serveixen de paret, combinadas ab uns velariuns que cobreixen l'espai; el tot s'enriqueix ab tapissos y banderas decoradas ab escuts y motius simbolichs; resulta una cosa ben nova y bonica. A Catalunya, ahont l'estructura d'el envelat es prou coneguda, podria treuresen partit en més d'una ocasió; l'exemple de que parlem es una garantia d'exit.

Despres d'en Wagner cal parlar del Olbrich. Aquest es molt mes discutible, pero superiorment admirable. ¡Quina riquesa d'imaginació! ¡Quin refinament d'elegancia y delicadesa! En l'art d'en Wagner encare hi ha reminiscencias dels istils d'altres temps, encare s'en recorda alguna forma; l'art del Olbrich es tot nou, indica una exuberancia de fantasia sorprenent.

Baix dos aspectes deu considerarse l'Olbrich. Com a compositor de conjunts arquitectonichs y com a decorador d'aquets conjunts.

Las *villas* d'Olbrich son d'una simplicitat extremada. Parets llissas arreboçadas decoradas en alguns punts ab esgrafiats; aberturas rectangulars, circulars o elipticas molt variables de dimensions, y teuladas.

Ab aquets sols elements logra deliciosos efectes. Comensa per fer la planta baixa el principi de disposar las habitacions al voltant d'un hall o sala de comunicació general;

aixís consegueix la independència recíproca d'aquestes pessas, de manera qu'es possible anar a qualsevol d'ellas sens passar per cap de las altres. Las habitacions son bonas pero en reduit nombre: menjador una o dos salas y despatx, en los baixos; dormitoris dels senyors, ab bany y lavabos al primer pis, dormitoris del servey al segon; cuina y altres dependencias als semisotans.

La bellessa del edifici se troba principalment en la manera d'agrupar las pessas, en sa dimensió relativa, en las proporcions de la planta y dels alsats de quiscuna d'ellas; se troba en la disposició de las teuladas, en el joch de líneas que's produeix ab aquestas al cubrir l'edifici; se troba en el porxo obert per dos costats que precedeix l'entrada de la casa; se troba en la escala, en la graciosa collocació dels grahons pels que's salvan els desnivells: se troba en el rafal del terradet, situat sobre d'algun cos sortint; se troba en las líneas elegants d'una simple chimenea.

La dimensió de las aberturas está ab relació ab la classe, midas y orientació de las pessas: no n'hi ha duas d'igualas: segons la llum que convinga a las habitacions, son grans o petites, son apaisadas o ab la maxima dimensió vertical; may per rahó de simetria s'esguerra una habitació ab aberturas que a voltas no fan mes que nosa.

Perque cal advertir que l'Olbrich, al fer un plan, no sols pensa ab las parets sino també en los mobles que en las habitacions han d'anarhi, cal advertir que l'Olbrich dibuixa'ls llits, els armaris, las cadiras, el piano y senyala'l lloch ahont vindrán col·locats; l'Olbrich dona l'idea de l'arrimader, dels parquets, dels cortinatges y dels llums; indica'ls colors y'l dibuix ab que s'han de decorar las habitacions.

En aquesta part l'Olbrich derrotxa la fantasia y'l bon gust; lo que en ella'l caracterisa es l'empleu de la curva y la riquesa de coloracions. En los mobles d'Olbrich apenas hi ha líneas rectas; are son inflexions suavissimas tot just perceptibles, ara la curva es atrevida y accentuada. Pero sempre la línia empleada es racional y llògica; deriva de la adaptació de las formas artisticas al objecte a que van destinadas. La fusta la talla en planchas planas, consistint la decoració principal d'ella, en las caprityosas líneas dels seus contorns; la ornamentació escultòrica l'emplea ab gran sobrietat; quan l'usa la posa sobre camps ben llisos per lo que lluheix molt; generalment es refosa dins dels plafons.

Una novetat dels mobles del Olbrich es que els projecta combinats: als peus d'un llit hi fa un banc; la tauleta de nit forma conjunt ab un armari y uns prestatges.

Usa sempre fustas en son color natural: el roure, el llimoner, la noguera, la caoba, l'om, li donan una rica variació de tons; usa també l'eban y treu gran partit del palisandre, fusta de la Guayana d'un hermós color violat.

Las parets las pinta d'un to uniforme general clar y viu, ben diferent dels mobles, pero cercant la nota justa que armonissa ab ells; en la part baixa o be en la alta, hi posa faixas decorativas que acaban en líneas onduladas o que's perden vagament. Combina'ls tons verts ab els violats, el groch o tronja ab el vermell, el blau ab els ocres.

La ornamentació la compona d'elements naturals, que ordena segons lleys molt ingeniosas y variadas. Usa sovint l'idea del abre, reduit a la essencia del mateix: tronchs, algunas flors, fullas; de vegadas tanca'l conjunt dins d'un contorn mes o menys piramidal. Altre dels motius d'ornamentació empleats ab predilecció per l'Olbrich es la rosa. ¡La rosa d'Olbrich! ¡que n'es de bonica! ¡quin encis adquireix aquesta flor dibuixada per ell! Ara la posa isolada, o be formant part de guirnaldas, ab fullas, are sigui pintada o be de relleu, sempre l'aplica ab gust exquisit. Va fer una casa en que la rosa es l'unich motiu d'ornamentació: se presenta en rosers complets, en flors y poncellas graciosament

combinats La rosa es en els mobles en las parets, en els cortinatges y tapisseries. N'hi ha de blanques, de vermelles, de morades; n'hi ha fins en els esgrafiats exteriors fetas ab or.

Un altre recurs de que l'Olbrich treu partit son las vidrieras de colors, empleant com assumpte preferent el paisatge.

L'Olbrich es el princep dels decoradors moderns; las sevas obras atrauen tot seguit las simpatias; son simples y ricas a la vegada; no's pot demanar més frescor y brillantez de composició. Las primeras produccions son molt diferentas de las dels darrers temps; en las primeras hi ha alguns elements procedents del art grech; quelcom del geni grec, d'aquell clar y segur concepte de l'art, apareix també en las modernissimas creacions d'aquest artista singular.

Seguint las petxadas d'en Wagner y de l'Olbrich va un gran estol d'artistas. No son tan personals, tan vigorosos, tan fermes, pero el conjunt de las sevas obras es el que te més valor, dins de la producció artistica universal moderna.

Senyalats en las obras dels mestres los characters principals de la escola vienesa d'arquitectura y d'art decoratiu poch més hi afegirém; tampoch citarém més noms, que si be donarian més valor documental á aquest estudi, poch han d'ajudar als llegidors en la aclaració dels conceptes que aném exposant.

Alguns d'aquets d'artistas han sigut precursors de l'Olbrich; li van preparar'l cami. Altres, ab gran talent, fins passen al devant d'aquest en el cultiu d'alguna especialitat.

Las revistas que donan a coneixer las obras dels moderns arquitectes vienesos, portan algún cop estudis d'arquitectura, dibuixos trets del natural per aquestos, que indiquen ben clar quin es lo concepte que tenen, del seu art. Son apunts de vellas casas de pagés, de masias; son estudis d'antigas casas senyorials. Lo que reproduheixen no es pas l'escut que hi ha sobre la porta, las motlluras gòtigas d'una finestra. No. Son apunts de conjunt, son indicacions de la manera com han donat entrada a una casa, en un terren accidentat; son solucions de galerias, de distribució dels trams d'una escala, de rafals y trespolis.

Hem parlat de las *villas*. Diguém alguna cosa de las casas de ciutat. Aquestas tenen de vegades devant de las portas un cobert de vidre sostingut ab cartelas de ferro forjat. Las parets son esgrafiadas y cobertas de cerámica. En la part alta hi fan tallers ab grans finestrals, destinats a fotògrafs, pintors, o a industrias artisticas; axis consegueixen donar a la casa un acabament accidentat artistich.

Els vienesos treuhen gran partit de la vegetació, per completar l'efecte de la arquitectura. Alguns cops devant de las finestras hi posan caixas de ferro forjat, destinadas á testos; en las casas de camp, estudian ab gran carinyo el lloch ahont hi haurá una parra, una enredadora.

¿Com ha nascut la escola vienesa? ¿Quina es sa historia? Fa molt pocs anys, va fundurse a Viena una associació d'artistas: la *Secesión*, l'agrupació dels dissidents, dels separats de la generalitat. Tenia per objecte principal, cultivar l'art ab la condició de no fer istils, de fugirne en absolut, de trobarne un de nou. Com se pot compendre tingueren grossa oposició; bojos, presumits, — tot s'ho sentiren. Mes eran un estol de gent decidida y anaren fen sa via. Tot volgueren renovarho, pero especialment l'arquitectura y l'art decoratiu. Van construhir un edifici exprés, *la casa de la Secesión*, ab plans de l'Olbrich y allí organisan cada any dos exposicions, quins bons resultats han anat sempre creixent. Ben clar se vegeren sos resultats en la darrera exposició de Paris. Allíls *secessionistas* triomfaren en tota linea; tothom ho hagué de regoneixer. Aquella falta de

enfarfechs y de formas artisticas antigas, aplicadas d'una manera mecánica y rutinaria en las instilacions d'altres estats, no s'hi trobaba en las salas pertanyants a Austria, com tampoch en las dels alemanys, seguidors del nou art. S'hi trobaba un art nou y simple, refinat, estudiadíssim; un art sobri que presentaba poch número d'obras pero escullidas; un art aplicat a las industrias complementarias de la arquitectura, notable entre altres condicions, per la hermosa curvatura de sas lineas y la delicada harmonia dels colors.

Avuy la escola *secessionista* ja conta ab la decidida protecció del Estat. En las escoles oficials, magistralment montadas, hi ha per mestres partidaris decidits dels novells procediments. La ensenyansa de l'arquitectura va combinada ab la del art decoratiu industrial. Es trevalla de ferm, y ab éxit. Considerant que las ensenyanças de la naturalesa y de l'art antich son molt convenients, tenen molt ben organitzats els estudis de l'un y de l'altra. Los alumnes copian els vegetals, analissant las lleys del seu desenrotlló y formació. Estudian també la figura humana y'ls animals de tota mena; al costat de la escola d'Arts y Oficis de Viena hi ha una collecció zoològica, ahont els deixebles van á dibuixar. Hi ha també un Museu d'Art y d'Industria, relacionat íntimament ab la escola esmentada. Allí els exemplars están classificats segons la seva procedencia industrial y per istils, desde'ls més primitius fins al dia; aixis en la secció de ceràmica, al costat de las ánforas gregas hi ha vasos d'en Tiffany, lo gran artista nort-america, que ha trobat el secret dels matissos metàlics y de las irisacions nacradas. Los alumnes van al Museu ab els professors, qui devant dels exemplars els hi donan lliçons.

Lo foment de l'art industrial es indirectament causa del foment de l'arquitectura; aixis ho han entés molt be els vienesos. El cambi de la ornamentació arquitectónica ha vingut moltas vegadas portat pe'l cambi de las formas artisticas en los objectes d'us corrent. ¿No's desterrá en los pobles d'Occident la ornamentació de la arquitectura visigotha per una altra, á causa de la importació de telas, d'objectes de marfil y de mobles, vinguts de Bizanci? Com més perfecta siga, com més se conreui y estudiï la ornamentació aplicada á las arts ditas en algún temps suntuarias, més correcte será l'arquitectura en la part d'ornamentació.

La escola d'art vienesa, com era natural, habia d'experimentar en sos principis la influencia de las tendencias artisticas d'altres llochs que més s'avenian ab el fi que ella se proposava. L'art modern anglés y l'art belga influiren poderosament en la formació del istil vienés; aquestas influencias, barrejadas ab la rica imaginació y gust depurat dels austriachs, han dat com á resultat un art superior als que contribuiren á formar-lo; per aixó ens n'hem ocupat en primer terme.

L'arquitectura belga moderna es despres de la d'Austria la que considerem de major valor. Un home va iniciar aquesta escola, un home promogué el gran mohiment de transformació que s'observa á Bèlgica en arquitectura; aquest home fou en Victor Horta. Fa sols onse anys que l'Horta construhí sa primera casa; lo rebombori que promogué va esser gros.—¿De quin istil es aixó?—molts preguntavan. Y no ho era de cap. La casa's composava de baixos, entressol y dos pisos; era simplicíssima. Al bell mitj, sobre l'entrada s'hi trobava un cos avensat, una *tribuna* que agafava dos pisos y acabava ab balcó pertanyent al darrer pis. La *tribuna* estava subdividida per elements sustentants, verticals, lo que li donava gran esbeltesa. A cada banda d'aquest cos central hi havia una obertura de las habitacions laterals. Una cornissa de pedra, fermament acusada rematava l'edifici.

Lo que caracterissa aquesta y mes encare las obras posteriors d'Horta, es l'empleu de la curva. Las sevas casas atrahuen per la suau curvatura ab que apareixen verticals y

horizontals; las líneas y ángulos rectos sembla tenirlos proscrits. Los elementos avensats s'apoyan en inflexions, en lleugeres desviacions dels paraments, ó be en cartelas que resurten de la fatxada d'una manera imperceptible; la superfície anterior d'ellas acorda tangencialment ab el pla de la paret. Las tribunas las lliga també lateralment ab la fatxada per medi de superfícies cilíndriques; la cornissa, com tot lo altre se fon també ab la fatxada.

L'Horta treu gran partit del ferro; l'emplea per columnas, generalment esbeltíssimas ab basses de fundició de carpitxosas formas que combina ab peanas quant a voltas forman part de cossos avensats. L'emplea també per dintells que deixa vistos, ara en forma de simples viguetas, ara en planxas capritxosament talladas; ab el ferro fa artesonats combinant pessas de variadas dimensions; també ha fet sostres curvos de vidres de colors, baix la base de doblegar capritxosament las armaduras en que s'apoyan.

Los ferros forjats de l'Horta son lo mes discutible de las sevas obras; las enrevesadas composicions de líneas que emplea per fer baranas y reixas, no son pas d'un gust molt digne d'admiració.

Los materials empleats per aquest arquitecte belga son sempre del país: pedra blava y blanca, mahons, ferro; lo marbre apenas l'usa per esser exotich.

La ornamentació es molt típica; está fundada en l'estudi de las arrels y de las fullas bellament transformadas. En lo transit d'un element a un altre apareixen íntimament lligadas ab ells, com naixent de la superfície de paraments y columnas, delicats abultaments que poc a poc creixen y desenrotllan; recordan certas planta acuáticas quinas fullas se crusan y doblegan ab delicada fantasia. La ornamentació te per l'Horta un valor molt secundari.

També l'Horta quant fa una casa no sols dibuixa lo que vulgarment s'enten per arquitectura; ho dibuixa tot: portas, mobles, vidrieras. Las fustas las deixa dels colors naturals, decorantlas ab aplicacions de bronzo y altres metalls. Las formas dels mobles no son pas lo mes original d'ell; s'hi coneix de lluny la influencia inglesa.

Un dels principals characters que distingeixen las obras d'aquest arquitecte, com todas las obras verament modernas y que domina també en gran manera, en las produccions del nombrós estol d'arquitectes belgas, que avuy segueixen las petjadas del mestre de que parlem, es la irregularitat en la composició dels edificis, consecuencia d'esser la rahó, la conveniencia, las necessitats físicas de la vida, las que determinan la distribució y aspecte de las masses constructivas.

Si en una casa hi ha una gran sala que necessita l'alsada de dos pisos ¿perqué s'ha d'amagar al interior? ¿perqué no pot donarse á compendre aquest important detall de la distribució del edifici? L'Horta ho fa aixis. Veureu un tros de la fatxada ab alts balcons surmontats de finestrals que aclareixen y ventilan la gran sala; al costat hi ha dos rengles d'aberturas acusant la l'existencia de dos pisos. Las tribunas las coloca ahont li ve bé, cap a la dreta, l'esquerra, prop del mitj, als extrems.

Es curiosa baix aquest aspecte la casa feta per l'Horta per viure ell mateix. Se compona de baixos y dos pisos. Los baixos tenen á una banda la porta d'entrada, no gaire ample y al costat una abertura que agafa lo demás de la fatxada, sostinguda per dos columnas de ferro. En lo pis primer hi ha també una abertura xica y una altre ample, pero ¿cosa extranya!, no coincideixen per res ab las de baix; se troban a la inversa. Lo segon pis es el taller; una gran abertura ab columnetas agafa tot l'ample de la fatxada. Sembla aixis explicat, que aquesta casa no pot tenir cap atractiu; el te grandíssim. Manifesta d'una manera tan clara la distribució interior, la importancia

relativa, las dimensions de las pessas, que apareix ab una expressió, ab una fisonomia completament personal y característica. A mes la proporció de las aberturas, de las columnas, de la cornissa, de tot, es d'una gran elegancia. ¿Que hi fa que no hi hagi simetria? Si donadas las dimensions del solar, la planta no podia esser simétrica, ¿perque's te de manifestar exteriorment lo que no existeix dins? En realitat las composicions d'alsats simétrichs son molt mes senzillas de fer que las irregulars; pero a l'Horta no'l deturan las dificultats; sembla que las cerqui per complaures en vencerlas.

Altre de las obras més célebres d'Horta es la casa de la federació bruselesa del partit obrer, la *Casa del Poble* de Bruselas. En aquesta constucció grandiosa l'Horta desenrotlla esplendidament la seva manera de compendre l'arquitectura. La complexitat de serveys a que l'edifici ha de satisfer se manifestan francament en sa apariencia exterior; las fatxadas son d'una irregularitat extremada; com las pessas son grans y convé illuminarlas bé, usa en molts trossos de la fatxada entramats de ferro que li permeten obtindre el máximun de llum. Una de las parts més importants d'aquest edifici es la sala de espectacles. Se troba dalt de tot l'edifici per evitar els gastos y dificultats constructivas que s'hagueren presentat si sobre d'ella s'hi trovessin pisos; hi ha dos monumentals escalas per pujarhi. Los gustos del arquitecte y també lo limitat del pressupost, no permetian grans luxos decoratius. L'Horta s'ingenià per treure partit dels elements essencials de la construcció, per obtindre un efecte artístich. La sala está rodejada de una galeria de tres metros y mitj d'ample. Es sabuda la diferencia de nivell, que en llocs semblants convé donar al pis perque las visuals dels espectadors puguin concurrer en un punt determinat ó siga l'escenari. D'aquest principi l'Horta deduhí la elegant curvatura que presentan las cartelas que sostenen la galeria, d'acort ab la necessitat d'alsar aquesta per darrera y baixarla per davant. Aquestas cartelas se combinan ab unas vigas armadas verticals que més amunt s'inclinan al interior y venen a ajuntarse ab la d'enfront, per medi d'una jacera horizontal que ensemps que aguanta la coberta, fa com de tornapuntas per conseguir ab gran senzillesa contrarrestar'l pes de la galeria plena de gent. No's pot demanar més simplicitat y elegancia (1).

Sens dupte l'arquitectura belga no hauria arribat ahont se trova, sens la proximitat de una nació, en que s'hi produhian feya algùn temps obras, quina significació es molt remarcable, dins de la evolució arquitectónica dels derrers anys: parlém d'Holanda. Allí'l Dr. Cuypers, un deixeble de Viollet-le-Duc, a quin costat havia viscut, a qui havia ajudat en la producció de sas obras, y quin esperit, quinas ideas heretá, s'esforsaba en dur a la práctica l'ideal que son mestre li havia fet entreveure. Las obras del Dr. Cuypers, son las més complexas, entre las primeras produhidas, baix el principi de fer una nova arquitectura.

La catedral d'Amsterdam es una de las més remarcables obras del Dr. Cuypers. Hi ha en ella, algunas reminiscencias góticas pero la modernisació d'aquest istil es portada molt avant. L'edifici es de mahó, a excepció de certas parts singulars com contorns d'aberturas, cornisas, arrancaments d'arcs, etc., que son de pedra. La ornamentació es naturista. L'abcis es hermós: una seria de capellas absidals sobre planta circular están cobertas ab teuladas conicas, molt ben proporcionadas. L'edifici presenta al exterior un conjunt bellíssim: lo joch de campanars y teuladas te unas proporcions molt delicadas.

Apar que la producció del Dr. Cuypers ha sigut intensa. Ha fet casas particulars,

(1) La *Casa del Poble* de Bruselas es un edifici grandíós; s'extén sobre 1.500 m². haventse empleat en sa construcció més de 600.000 Kg. de ferros y acer; las fatxadas tenen més de 100 m. de desenrotllo. Serveix per bolsa de treball y lloch de reunió de las societats obreras. A més hi ha un café, botigas d'una cooperativa de consúm, magatzems de variats articles y altres serveys. La sala d'espectacles pot contindre 3.000 espectadors.

de baixos y un parell de pisos que son verament interessants. La bellesa d'aquets edificis se troba en la combinació d'aberturas grans y petites, en las proporcions dels cossos avensats y entrants, en la forma de la linea terminal de las teuladas. Com que a Holanda, el clima exigeix en aquestas fortas pendents, hi ha sovint varis pissos sota de las mateixas; la lucarna es també un gran element de bellesa.

La accidentació dels paraments s'obté de varias maneres. El Dr. Cuypers axaflana a voltas els anguls dels cossos rectangulars dels edificis, en la part baixa dels mateixos; al ser al l'últim pis torna á completar l'angul per medi de trompas, que enriqueix ab vigorosos motius ornamentals.

Ajuda molt a conseguir aquets efectes el que a Holanda, com sucseheix a Bèlgica, las casas no arriban a la alineació del carrer, sino que junt a aquesta hi ha una androna, en quin espay ab tota llibertat pot l'arquitecte avensar y retrocedir segons li plagui. Aixís els carrers apareixen ab un mohiment ab una accidentació de molt hermós efecte.

La llevor sembrada pel Dr. Cuypers ab las sevas obras, ha donat rics fruits. A Rotterdam, a Haarlem, a la Haya, la producció de arquitectura moderna, segons el sistema que ell va iniciar es abundosa. Son notables els edificis construïts per una companyia de segurs en la Haya y Amsterdam. Los baixos están dedicat a botigas; ab l'objecte d'aprofitar el major espay possible per aparadors s'han reduhit los macissos al minimum; archs grandiosos sostenen ab contat nombre de matxons tot l'edifici. En los pissos se combinen las finestras amples ab altres d'estretas. Acaban els edificis mogudas siluetas; en la fatxada que correspon al pinyó de la teulada's troba una galeria oberta ab columnata, de molt vistós efecte. L'edifici es de mahó ab pedra en los llochs més indicats; hi ha alguns balcones quinas baranas están fetas de mahó d'un dibuix molt senzill; l'ampit es de pedra.

L'art modern anglés es el primer que va naixer. Ha anat molt lluny, ha influït poderosament en la regeneració de l'arquitectura y de las arts industrials de molts països, pero apar avuy que estiga un xich estacionari; ja li han pres la devantera.

Quan en Ruskin va decidir callar per sempre, no tornar més a donar conferencies, a predicar y escriure, porque's creya que era inútil, que l'aplaudian per la màgica atracció ses paraulas, no de sas ideas, poch se pensaba els molts partidaris que ab el temps aquestas tindrian. Los inglesos han sigut los primers en compendre que la bellesa de l'arquitectura ha de cercarse en el cos de la mateixa, y no en els adminiculs y afegits.

El *cottage* anglés modern es d'una simplicitat, d'una sobrietat arquitectónica extraordinaria. Los elements que'l componen son absolutament necessaris; no hi ha res de que's puga prescindir. Entenguis que al dir aixó ens referim als alsats y no a las plantas que son molt complertas.

La planta de la casa de camp inglesa se desenrotlla sempre al llarch d'un corredor, ahont venen a comunicarse totas las pessas. Com aquestas segons siga son objecte han d'esser més grans o més petites, la planta presenta gran cantitat d'entradas y sortidas que li donan molta accidentació. Aixó complica en gran manera la disposició de las teuladas, doncs no n'hi ha prou ab una de general sino que aquesta ha de rebre l'entrega de altres varias de menys importancia; els inglesos troban en aixó un dels principals medis de donar bellesa a las sevas construccions.

Tres principis tenen presents els arquitectes inglesos al produhir ses obras, segons ensenya en W. H. Bidlake, profesor de l'escola d'arquitectura de Birmingham y un dels arquitectes de més fama d'aquell país.

Lo primer es lo del Repós. La casa diu qu'es per descansar; no hi ha d'haver en ella res llampant; tot ha d'esser apacible.

Lo segon principi es el de la Armonia; l'arquitecte avans de fer una casa en un lloch determinat anirà a donar un passeig pels entorns per assadollarse del ambient que allí regna, per coneixer els materials de que pot disposar, per saber quins arbres podra plantar en el jardí. Analisarà també detingudament la topografia del lloch ahont ha d'alsar la casa, procurant remoure la més petita quantitat possible de terra; subjectarà'ls trasats dels plans a las conviccions naturals, trayentne el major partit.

L'altre principi es el de la Hospitalitat de la casa. En la casa s'hi te d'estar be. El clima d'Inglaterra es un xich fret; s'ha de procurar que'l escalf de la llar arribi a tot arreu. No's concentrarà'l calor en una o dugas habitacions, sino que's procurarà que en la casa hi hagi una temperatura uniforme. També la casa deu oferir al que vol entrarhi fácil accés; la porta deu estar en un extrém, prop del camí.

D'acort ab aquets principis la casa inglesa es avans que tot cómoda y comfortable. Se troba primerament un pórtich cobert, guardat del vent, ahont el que truca està a redós mentres espera que l'obrin. Tot seguit ve l'*hall*, la pessa més característica de la casa inglesa. L'*hall* es una sala, que serveix de recibidor, ahont hi ha sempre un escalfapanxas, rodejat de bancs; de l'*hall* arrenca el corredor de que hem parlat y també l'escala que puja a las habitacions superiors. En una casa d'importancia el corredor cambia de direcció, be siga per exigirho la configuració del terreno, be per evitar desenrotllos longitudinals excessius.

En la planta baixa hi ha l'*hall*, el *dining room* ó menjador, salas de visita y confianza, el *smoking room* (fumoir), salas de música, billar, *studys*, lavabos, etc; hi ha també la cuina ab nombrosas dependencias: cuarto del carbó, de la llenya, de la vaxella, rentador, rebost, celler, etc. De vegades en la planta baixa hi ha habitacions pel majordom y criat; tampoch hi manca un cuarto per las bicicletas. En lo primer pis hi ha'ls dormitoris ab las sevas dependencias: cuartos de bany, de vestir, de joch pels nens, roberia... y potser res més. En el pis superior las habitacions del servey. Vetaqui las plantas d'un *cottage* de luxo.

Quant se tracta d'una casa de poca importancia, la cosa se simplifica extraordinariament pero may falta l'*hall* y'l corredor de comunicació.

Aquestas casas tenen un gran nombre de xemeneyas; generalment totas las pessas destinadas a habitació en tenen. Anys enrera els arquitectes veyan en las xemeneyas un enemich, una cosa que calia amagar, dissimular; els arquitectes inglesos d'avuy dia las consideran com un prehuat element per dar bellesa als edificis.

Aquestas casas de familia inglesas presentan un altre detall característich; els *biowindow*. Es aixó un cos sortint adosat a las fatxadas, destinat a donar llum y engrandir las pessas; en los menjadors may hi falta.

Vist lo que es en planta una casa inglesa veyam com se presentan en alsat. La construcció es generalment senzillísima. Las parets son de mahó y de pedra sense arrebasar; la pedra l'usan o be en carrers escairats o be en forma de mamposteria. Las oberturas son petites y rectangulars; mes que aumentar sas dimensions aumentan son nombre. Las parets acaban moltes vegadas ab cornisas de pedra labrada. Al interior decoran las habitacions ab alts arrimaders de fusta sens pintar, sobre dels que posan frisos litogràfiats bellament dibuixats. La alsada de cada pis es generalment molt reduhida. Los sostres los fan de fusta, combinant jaceras y vigas. Los peus drets y las baranas interiors son també de fusta y molt senzills.

L'arquitecte anglès no sols se preocupa de fer els plans de la casa; projecta també el jardí que relaciona intimament ab aquella. Els inglesos consideran que la casa no sols ha de composarse d'espays coberts, sino d'altres al aire lliure; tanta atenció mereixen els uns com els altres. En la construcció de jardins tenen els inglesos ideas propies de que val la pena de parlarne. També han evolucionat. Fins fa poch anys creyan que'l jardí ideal era aquell que més s'acostaba a la natura; e hi posaban cascates fetas ab rocs, grutas, camins sinuosos ben irregulars. Avuy, creuen que no va be escarnir la natura; que la obra del home ha de manifestarse com a tal. Los jardins moderns inglesos están ordenats d'una manera més arquitectónica. Los camins son rectes combinantse ab plasas circulars; los desnivells es guanyan eb escalinatas; hi ha balustradas, banchs per seure, combinats ab la vegetació. En resum, creuen preferible tornar a las disposicions dels jardins italians, com els de las villas que manaren fer els Medicis, ans que seguir el sistema que ells mateixos havian introduhit. També han variat las sevas preferencias respecte de las plantas que forman els jardins. Avans tenian gran empenyo en tenirhi vegetals vinguts de llunyans paissos, pero la experiencia els hi ha ensenyat que'ls jardins aixis fets no sols tenian el defecte d'esser cars, sino també que may arribaban a ufanosos. Avuy forman els macissos de vegetació ab plantas indigenas, las més propies de la localitat. Combinan las flors ab abres fruyters, considerant que aquets abres també son bonichs.

El mestre de l'arquitectura inglesa es en Baillie Scott. En las sevas obras apareix notablement acentuat el caracter que distingueix l'arquitectura inglesa: l'aire de casas de familia, ab un cert deix pagessivol, plenas de confort y comoditats. Aquest arquitecte sab treure partit, més que cap altre, de las entonacions naturals de las fustas per la decoració d'interiors. Sab també trobar en la disposició de las plantas, solucions ingeniosissimas ab armonia, ab la condició particular dels qui deuen habitarlas, lo que las fa altament expressivas; las casas d'en Scott Baillie son organismes vivents; son fillas del amor a las comoditats del prohisme.

L'arquitecte anglès modern té un gran empenyo en donar a la casa caracter individual. Ab tot y esser tan senzills los elements que utilisa, procura deduir de la condició social del propietari, de la composició de la familia y de las condicions naturals del emplaçament una solució típica inconfundible. Aixis com avans, diu un escriptor, tal casa s' distingia per contenir en sas salas una galeria de quadros, una collecció artistica, la casa inglesa moderna, se distingeix pel caracter propi de sas lineas, pel singular aspecte de sa disposició.

Los projectes dels *cottages* inglesos lo mateix que passa ab els de las *villas* vienesas, vistos en projecció no fan cap efecte: semblan casas de pessebre. Axó es perque no presenten altres lineas que las de las teuladas y oberturas y no's comprenen els efectes que produhirán en el natural que tan buscats han sigut; pero n'hi ha prou en posarlas ab perspectiva perque la cosa cambi d'aspecte; llavors es veu be el mohiment de lineas y tenen interés.

Aixis com en la construcció d'habitacions per familias solas, de *cottages*, els inglesos presentan obras de verdader mèrit en la construcció d'edificis públichs fan ben poca cosa. Si's tracta d'iglesias gastan un gòtich esquifit y vulgar; si's tracta de cosas comunals, borsas o bancs, emplean formas del Renaixament, combinadas ab molt poca gracia y novetat. Son molt petits y de resultats poc satisfactoris los esforços fets per produhir obras d'arquitectura monumental presciudint del istils. Cal parlar solsament d'algún Museu

com el de Dulwich y la galeria de pinturas de Witechapel en que han lograt resultats relativament satisfactoris. Aquets edificis están il·luminats zenitalment; cal donchs decorar las fatxadas. Aixó ho fan per medi de grans baixos relleus apaissats combinats ab pilastras. Emplean l'arbre com a motiu ornamental. Son bastant originals las torras cuadradas d'anguls arrodonits, que forman part d'aquestas construccions.

Alemania es dels pobles que va també avuy dia a la vanguardia del progrés artístich. En lloch del mon l'arquitectura's presenta ab tanta riquesa y suntuositat. Se tracta d'un pais rich, en que la hisenda pública disposa de capitals considerables per emplear en obras d'utilitat general. Tan los particulars en las sevas casas y edificis socials com l'estat en las construccions d'utilitat pública, gastan fortas cantitats; hi ha opulencia, en en las obras d'arquitectura alemana; no hi planyen ni el material ni el trevall. De lo que son pobres es d'inspiració.

En cap altre nació, la modernissació del art gòtich ha arribat més lluny; en cap més banda s'han produhit tantas obras d'arquitectura, compostas ab elements trets del gòtic y del Renaixament nacional; ningú pot disputalshi la gloria d'haver iniciat aquest sistema y d'haverne tret millors resultats. Perot quan s'ha tractat de fer quelcom mes no n'han sabut. Han copiat los mobles inglesos, l'arquitectura belga y vienesa. En Peter Behrens, considerat com el primer dels arquitectes alemans, no te altre mérit que esser el que millor sab seguir, sab imitar a l'Olbrich.

Nombrosos son els artistas que intentan dur al art alemany per nous camins, pero per are los resultats obtinguts, no son pas gaire satisfactoris. Hi ha en ell encare molt d'arcaisme; sas formas son pesadas, poch elegants, produhidas ab dificultat.

Entre'ls esforços fets pel progrés de l'arquitectura alemana, devém dir alguna cosa dels deguts al gran duc de Hesse, qui valentse en part de factors que no tenen cap relació ab la tradició nacional, donarán sens dupte bons resultats. A Darmstadt, la capital dels seus estats, va fundar una *Colonia d'artistas*. Va convidar a l'Olbrich y a en Baillie Scott perque anessin a trevallar allí una temporada. A l'un l'encarregá que fes els plans pels edificis de la colonia; a l'altre li encomaná la decoració interior del seu nou palau.

L'Olbrich va fer els plans de set casas escampadas en un park, per habitació dels principals artistas que ab sas familias viurian a la Colonia; va fer un teatre y un gran edifici, dit de Trevall y Representació, ahont hi ha'ls tallers destinats a cada un dels artistas y habitacions pels solters; en lo pis hi ha una gran sala d'exposicions. També va fer petits pabellons d'exposició y de venta dels objectes produhits pels artistas de la Colonia, kioscos per flors, begudas, etc.

Aquesta Colonia es un verdader centre de conreu artístich. En 1901 s'inagurá. Allí hi tenen la seva casa en Peter Behrens y l'Olbrich, allí hi aná a viure en Christiansen, decorador colorista famós, que dibuixa també joyas y sedas per vestits de dona, l'Habich escultor de mérit y molts altres artistas quinas obras habian d'influir ventatjosament en la producció artística del pais.

Vet aquí un cas práctic, que posa en evidencia las ventatjas de la descentralisació política y administrativa. Sense la existencia del ducat de Hesse, dins del Imperi alemán, sense l'autonomia y llibertat de que gosa en certas cosas aquesta part del Estat, ¿hauria existit la *Colonia* d'artistas de Darmstadt? Alemania deu en gran part lo seu esplendor á la existencia de molts capitals naturals de regions més ó menys autónomas, que son centres feconds de progrés intelectual y artístich.

Lo respecte á la bellesa natural dels materials es gran á Alemania: l'Emperador te

un *schloss*, un palau modern, d'unas dimensions colossals, que es tot de parets de pedra completament llisas; no n'hi ha un sol dau ornamentada.

En interiors combinen la pedra ab els marbres y els mosaïchs; usen també fustas naturals de bona qualitat, ab aplichs metàlics. Los pintors decoran els interiors ab grans telas que combinen ab els mobles de las salas.

Italia segueix també la corrent en la modernissació de l'arquitectura. Feia algún temps que s'hi sentia l'influencia de l'art modern estranger en la decoració dels interiors, y encare que ab més timidesa, en la composició d'edificis; mes ahont aquesta influencia ha sigut decisiva, ha sigut en la Exposició d'Arts Decoratives de Turin, feta l'any passat. S'encarregaren els plans á en d'Aronco, arquitecte italiá, famós per las obras per ell dirigidas á Constantinopla, ahont se trobava com arquitecte-quefe del Sultá. Tornat á Italia, ha deixat l'estil que allí empleaba, en que dominaba'l Renaixement, pera adoptar ab decisió el de la escola d'Otto Wagner. Simplicitat en las masses, decoració feta ab coronas y guirnaldas, mascaróns y cariátides; aleros de las cobertes molt sortints; oberturas de formas y proporcions variadissimas; brillant coloració.

Vet aquí los caràcters distintius d'aquestas obras.

En la *Exposizione Regionale Veneta* y en la Exposició de Bellas Arts de Venecia s'hi ha adoptat també l'estil modern vienés; en aquesta última s'hi troba un verdader progrés local del estil.

Lo renaixement de l'arquitectura francesa ha sigut dels més posteriors y menys intensos; avuy tot just comensa á donar petites mostras de vida nova. Las ideas de llibertat y progrés d'en Viollet-le-Duc, germinaren poch á Fransa; més resultats han donat en altres països. L'arquitectura francesa dels darrers anys revela be las ideas que allí han dominat en la direcció del Estat. Tot s'ha de reduir á fórmulas fetas á priori pe'ls de dalt, fórmulas invulnerables, úniques, perfectas; fora d'alló, no hi ha res bo.

L'arquitectura no s'improvisa; es filla d'una tradició, d'una ensenyansa. Y la Escola de Bellas Arts de Paris, ahont s'ensenyava l'arquitectura, en tenia una de fórmula, y havia d'esser aquella y cap altre; el públich no volia res mes que lo consagrat per l'Escola (1).

Molt dibuix, molt classicisme; vet aquí l'ideal que ha presidit fins ara en la Escola de Bellas Arts de Paris. En aquest centre d'ensenyansa els alumnes aprenen, reproduhintlos cent vegadas, els ordres grechs; aprenen també las innovacions portadas pe'l Renaixement; aprenen á sobreposar els ordres, á farcirlos de decoració de dalt á baix, pero no aprenen arquitectura.

De res van servir los ensajos fets per deixebles d'en Viollet-le-Duc; que en Labrouste en la Biblioteca de Sta. Genoveva y en la sala d'Impresos de la Biblioteca Nacional empleés estructures de ferro d'atrevida modernitat; ningú va seguir el moviment iniciat.

Per fortuna, en los últims anys alguns esperits independents han vist que no s'anava be; que l'art que no contava ab altra sava que las ensenyansas de l'Escola, que no's nodria de la realitat y de las necessitats de la vida, era un art mort.

L'Hèctor Guimard en el *Castel Béranger*, conjunt de casas de lloguer bastidas á Paris, va esser el primer en produhir una obra d'arquitectura completament neta d'arcaïsmes; en aquesta obra s'hi nota l'influencia de l'arquitectura moderna belga, y especialment d'en Horta, ab qui en Guimard va estar ab íntima relació aváns de bastir dita obra.

(1) En Taine ja s'en va adonar d'afuets defectes de la ensenya artística a Franca Vergis en los *Essais de critique et d'histoire* el que tracta de *L'Ecole des Beaux-Arts et les Beaux Arts en France*.

Avuy ja son alguns els arquitectes francesos que intentan seguir els camins que en països més avensats segueixen molts; que procuran oblidar las ensenyansas oficials, treballant per obtindre resultats més felissos que'ls que aquelles donan. Diu un articulista que las salas dels Salóns destinats als arquitectes, comensan á animarse, tenen més visitants; que'ls enamorats han de buscar altre lloch pe'ls seus col·loquis. Ja era hora.

Al Septentrió d'Europa l'arquitectura també evoluciona y progressa. Acaba de construirse l'*Hotel de Ville* de Copenhague, que es una obra molt original y de gran valor arquitectònic. Es de mahó, pedra y cerámica. La ornamentació es d'un simbolisme intimament lligat ab la tradició nacional. Sobre de la porta principal hi ha un baix relleu de terra cuita ricament policromada que representa ab indumentaria y actituds arcaicas, el primer concell de la vila. Dalt las tauladas apareix l'os scandinau. La silueta es molt pintoresca; s'ha tret gran partit del joch de cossos constructius: torres, torretas, biw-window, lucarnas y xemeneyas.

¿Y quina arquitectura fan als Estats-Units, lo poble de las cosas excepcionals, de las novetats inverosimils? Tothom ho sab: lo que may s'ha vist. Allí's construixen casas de vint y trenta pisos sobreposats, casas que *esquinsan els nurols*, com diuen els nort-americans. Lo sistema de construcció d'aquestas casas, consisteix en fer un conjunt d'entramats verticals y horizontals de ferro, perfectament trabats de dalt á baix, en que s'apoya l'obra que forma las parets y sostres; aixís pot arribarse á alsadas extraordinarias, empleant una cantitat de material relativament petita; aixís no ha de perdres gayre espay en gruixos de parets, en llochs ahont el terreno te preus fabulosos. Pero aquestas casas tenen un petit valor artistich. La estructura constructiva s'amaga completament sobre revestits que no tenen rahó d'esser: portichs romans, motlluras y cornissaments clasichs, ordres sobreposats, disimulan la veritat. D'altre banda la composició es tan elemental, que no ho pot esser mes. La masa del conjunt del edifici es exactament prismática; si hi ha algun cos sortint, ho es tan poch que l'efecte general no s'altera; los pisos son d'alsadas totas iguals y per mes que ab certa habilitat se fassin composicions en la fatxada, agrupantlos es impossible establir una progressió, una relació de dimensions entre'ls buits y macissos que produhexi un efecte artistich.

Sens dupte vindrá'l dia, en que'ls nort-americans compendrán la manera de dar caracter artistich a aquestas obras singulars, tan dignes d'estudi y admiració baix el concepte constructiu.

De casas de vint y cinch pisos no n'hi ha gayres; sols se troban en los barris comercials de New-York y Chicago, sols serveixen per despatxos, fondas, etc.

Com en molts altres països s'ha despertat als Estats-Units, l'afició a viure en casas individuals, un xich apartadas dels grans centres de població; el yanqui estima molt l'*home*, la casa propia e independent. Aquets edificis tenen poc d'original; revelan l'influencia inglesa, la alemanya, la francesa. No cal parlarne (1).

* * *

Allí enllá cap l'O. de Barcelona, al extrem de la barriada de las Corts hi ha una obra mestre de l'arquitectura catalana moderna: es l'hostatge dels bordets, la casa de

(1) Las publicaciones ahont principalment hem trobat las il·lustracions y noticias necessarias per formar els judicis y descripcions que composan aquesta segona part, del present estudi son:

Der Architekt, Viena. *Academy Architecture*, Londres. *Architektur der neuen freien schule*, Berlin. *Architektonische Charakterbilder*, Stuttgart. *The Studio*, Londres. *Kunst und Dekoration*, Darmstadt. *L'Art Decoratif*, París. *L'Emulation*, Bruselas. *Wagner Schule*, Viena. *L'Exposition internationale des arts decoratifs modernes a Turin*, Darmstadt. *Art et Decoration*, París. *Ideen von Olbrich*, Viena. *The Art Journal*, Londres. *Architektonische Rundschau*, Stuttgart.

Maternitat y Expositis. Aneuhi tots els qui vullau fruit una emoció forta, tots els qui estimeu l'art. No hi trobareu columnas ni pilastras guarnint las parets, no hi trobareu socoladas de marbre, no hi han tampoch esculpturas ornamentals.

Trobareu senzillas parets de mahó y de pedra treballadas, aixó sí, ab la mes gran perfecció; trobareu una franquesa, una veritat extraordinaria en la estructura y en la construcció; trobareu una coloració deliciosa, obtinguda per la sola combinació dels materials; trobareu en fi, en molt alt grau, la bellesa, de l'armonia, de l'acert, de la justa relació entre las formas artisticas y l'objecte moral y utilitari a que debuen satisfacer.

L'autor d'aquest edifici admirable prou els coneixia els istils, prou n'habia donat provas; pero a! tractar de construirse aital obra, sapigué fer quelcom mes que reproduhir fragments antichs, que despullar las venerables obras de l'antigüetat per vestir las construccions d'avuy ab el traje de la bellesa.

En la plenitud de la vida, allissonat per molts anys d'experiencia y d'estudi creá una obra plena de personalitat.

Los mahons y la pedra se combinan al exterior ab pessas de cerámica, de colors un xich apagats per armonisar millor ab aquells materials. Las finestras tenen com a dintell viguetas de ferro que s'apoyan en daus de pedra labrada. Al interior, admiran els vestibuls; la llum baixa fins als sotanos atravesant dos sostres fets ab viguetas de ferro y baldosillas de vidre; es molt bonica la combinació dels arcs de mahons en que s'apoyan las viguetas y d'original etxura las columnas de fundició en que dits arcs s'apoyan. El racionalisme constructiu es manifest.

Las parets interiors están decoradas ab estucs de colors, que presentan bellas faixas d'ornamentació inspirada en gran part en la flora.

Los serveys están sub-dividits en varis edificis o pabellons del tot independents. Un está destinat als nens acabats de naixer; altre als que han tornat de dida; hi ha un pabelló per la cuina que comunica ab galerias subterránneas ab els anteriors. Los safreixos están instalats en una construcció espessa; n'hi ha d'altres per enfermeria. Tot aixó es construït; fa poc se posá la primera pedra dels edificis destinats a Esglesia y Administración.

L'arquitectura de cada pabelló está en harmonia ab l'objecte del mateix; precisament en la varietat de solucions, indicadas per las necessitats se troba gran part de la bellesa d'aquellas construccions. Allí ahont convé molta claror com en els safreixos se fan amples y seguits finestrals; en las infermerias las oberturas son pocas y petites.

Sempre recordarem la fonda impressió que'ns produhi, ja fa alguns anys, la primera visita que ferem a la casa de Maternitat, la revolució que provocá en nostre esperit. ¡Com! ¡Los istils son cosa innecessaria; ens en podem passar! Eran millors los resultats obtinguts sense esforsarnos en adaptar a l'época present los resultats d'uns conceptes de la bellesa que costaban molt d'endevinar, que'ls obtinguts pels procediments allí de manifest. ¡Quins horitzons més oberts, més grans més hermosos se distingian devant de la contemplació d'aquella obra! Los istils son admirables; cada obra de l'antigor mereix centinellas que la gordin, lleys que impedeixen sa destrucció, mes ¿s'han acabat las formas de bellesa arquitectónica?

¡Quin contrast, quan al tornar d'aquella memorable visita trobarem, entre aquellas casas, aquella arquitectura que acababan de veure y lo primer edifici que ovirarem ab pretensions artisticas, segons el criteri general! No habiam pas caminat gayre; ens trobavem devant de la antiga casa de la Vila de Las Corts. Tot era apariencia y ficció. ¿Qué hi feya allí aquell *ordre* grech, qué hi feyan aquells capitells ab volutas y fullas

mil voltas recopiadas? ¿a que venia recordar els esplendors d'un palau florenti o del Renaixement francès, si no hi habian diners per pagarlos? Tot era artificial; artificial l'aplicació en aquell lloc, de elements creats ab un objecte molt diferent; artificial fins la substancia, la pedra ab que s'aparentava que alló era fet.

¡Quin contrast y quina tristesa, quant al seguir devallant cap Barcelona, sentirem poc després, al passar per davant d'un altre edifici que s'estava llavors bastint, d'un edifici construït pel Estat, que aquest pagava, cosa sovint retreta, y que ha de servir per Facultat de Medicina y Hospital Clinich!

Alli'ls defectes no eran sols de detall, la bellesa de proporcions, de masses, de colors, de lineas. Era molt més gros: es trobava en la disposició general, en tot el conjunt del edifici.

L'arquitecte de la casa de Maternitat estava al corrent dels avensos moderns; coneixia las prescripcions de la higiene relacionadas ab la construcció d'edificis; havia enraonat ab metjes avans de fer els plans, sabia lo que en els països civilissats feyan; l'arquitecte del Hospital Clinich vivia cinquanta anys enrera; per ell lo essencial era fer una fatxada ben gran, monumental, simétrica; lo principal que l'edifici fos *bien ordenadito, bien arregladito*.

Avuy, a tot arreu, los edificis destinats a beneficencia, a ensenyansa, a viure grans aglomeracions se fan en extensas areas de terreno. Aixis son l'hospital de Frederic el Gran a Berlin; aixis estan disposadas las clinicas de Moscou, el centre d'ensenyansa mèdica més ben montat del mon. Aixis será la grandiosa Universitat de S. Francisco de California que's tracta de construir. Los distints serveys a que l'institució ha de satisfer se sub-divideixen en pabellons especials completament independents; se procura que l'aire y la llum banyin be cada un dels pabellons; que'ls sol, lo gran desinfectant, lo gran destructor de micro-organismes patogénichs, toqui en la més gran extensió possible de fatxadas, entri en el major nombre d'habitacions. De pabelló a pabelló se deixan espays lliures procurant que las ombras que progectan no arribin may del un al altre; mes encare, se rodejan de prats y de jardins, per alegrar ab la seva vista l'esperit dels malalts, dels assilats, dels que habitan ó concorren al edifici.

Lo poble ahont existeix una obra d'arquitectura tan notable, com la casa de Maternitat y Exposit, necessariament deu tenirne d'altres, ha d'estar avensada en arquitectura. Y aixis es. Hi han en nostra terra bons arquitectes. A Catalunya s'han produït magnificas aplicacions dels istils a las necessitats modernas; á Catalunya s'inicia avuy una arquitectura nova. Lo gotich de la terra ha sigut modernisat ab éxit gran; lo respecte a la veritat dels materials, l'aplicació de la ceramica a la arquitectura's troba en obras verament dignes d'admiració. Tenim arquitectes personalissims. Hi ha qui s'esforça en perfeccionar la estructura gòtica, en donar un pas endavant en la construcció de voltas aproximant més que ho feren els homens de la Edat Mitja, las formas d'equilibri a las formas artisticas. Los estudis fets, en aquest sentit, que han de tenir aplicació en una obra gegantina, fan esperar per nostra terra la gloria d'haver arribat en aquest camí fins un punt jamay assolit. Hi ha hagut qui en síntesis admirable, lográ agermanar las formas dels istils més diferents. Tenim arquitectes que ab menys personalitat, han produït innumbrables obras, plenas d'elegancia y distinció; arquitectes estudiosos que han adaptat a nostra terra, quel-com de las trovallas artisticas d'altres pobles.

Mes si be's mira, las produccions d'aquets arquitectes, son una petita part de las construccions que forman nostra ciutat y vilas. No tenim istil nacional popular; no hi

ha en nostra terra una orientació arquitectónica determinada. Fins los mestres, fan cada un la seva via.

Sense la formació d'escolas l'art progressa difícilment; los istils antichs se van formar pel perfeccionament collectiu de las formas artisticas. Avuy, passa'l mateix; las obras mestres de que hem parlat, han donat vida o han axit d'escolas.

Convé que'ls arquitectes catalans se preocupin de crearne una d'escola; convé que procurin dar al art de la terra un caracter propi, un aspecte original; convé cercar quelcom nou que s'avingui ab nostra tradició, ab nostra manera d'esser.

¡Novetat y tradició!—algú dirá. Si. Els istils com els homens passen, han de passar; lo que no passa lo que no pereix, es l'esperit del poble que'ls ha creat.

Els catalans en tenim un d'esperit, en tenim una de tradició; en los monuments de todas las épocas, genuinament catalans, hi batega una mateixa ànima, hi ha analogias de composició. Los monuments catalans son sobris, son nets d'enfarfechs inútils, son clars d'estructura, son de líneas finas y plenas d'elegancia.

No es catalana l'afectació; no ho eran els catalans, amichs d'apariencias enganyosas. Cerquem en las obras de nostres mestres de l'arquitectura, las que més s'avinguin ab nostra tradició; consideremlas com a punt de partida de nostra escola artistica. Assimilemos de l'art estranger aquells elements que més s'avinguin ab nostre esperit; que també es ben propi del catalá'l do de l'assimilació. Y l'arquitectura catalana creixerá en esplendor y vitalitat.

Cal fomentarla l'arquitectura; cal procurar son perfeccionament; cal tenir conciencia de la utilitat de que aixís se fassi. Que'l progrés dels pobles va agermanat ab l'avens de las arts. Que aixís vencen els pobles, en sa eterna lluyta per la Civilisació. Las victorias de la inteligencia, de la ciencia y del art, son precursoras de tota altre mena de victorias.

G. MARTORELL Y TERRATS.

Art pera Tots

L'Art es una cosa nobilissima, divinal. Com que l'Art está en fer la cort a la Belleza, una de les tres supremes realitats del mon que fonentse d'una manera clara y misteriosa al-hora, ab les altres dues, la Veritat y la Bontat, forma la matexa essencia de Deu.

L'Art es una cosa tan noble que d'ell se servex Deu per comunicarse ab els homes y reinat en llur cor. Axis els llibres depositaris de la Revelació, les Sagrades Escritures, son en tots els temps y en tots els llocs els monuments artisticichs més purs e inefables, y la Esglesia católica fomenta l'Art y'l protegeix y li dona materia per les més sublimes realisacions, ¿qui no sab que la ciutat, reina del mon católic, es també y es estada sempre reina del Art y refugi de les seves hermosures?

L'Art desbroça y purifica al home. La emoció artistica'l desferma de les grolleries de la materia y li fa ensaborir els goigs suavissims del esperit; devant d'una obra de Art s'esborra tota apariencia d'egoisme, l'home, pres d'una especie d'ubriaguesa altissima, s'oblida de si metex, oblida les passions y miseries de la vida y concentra tot el seu ser ab alló que te davant; allavors si que assembla l'home imatge de Deu. Les delicies del Art assacien d'alguna manera la fam de lo infinit.

¿Y es racional que'l sentit artisticich, la facultat de percebre l'Art, estiga reduit a

un petit nombre de escullits? De cap manera, car la aspiració del Art nos es natural a tots; forma part de la nostra mateixa essència, tothom sent [dins lo més íntim del seu cor continuu e imperiós el desitj de lo infinit, per açó si no tots som artistes, tots tenim al menys potencia per fruir de les esplendors del Art. La mateixa rahó de que Deu sia'l nostre centre de gravetat, ho es de que aspirém a la Bellesa ab força sempre crexent y'ns placién les seves manifestacions.

Vetaquí perque l'Art engendrat en les entranyes mateixes del cristianisme, l'Art mitjieval, era eminentment popular. El poble n'estava infiltrat d'aquell Art y l'estimava com la sanch de les seves venes; la Bellesa'ls enrevoltava per tot arreu a la gent de aquelles centúries, la obra de Deu y la obra del home'ls-e parlave son sublim llenguatge y vulgas no vulgas havien d'arribar a familiarisarse ab ses esquisitezes; a les esglésies y monastirs hi veyen les diferents branques del Art en conjunt armónich y ple de vida, ben al seu revés dels museus moderns ahont jeuén cuadros y estatués com els fragments espargits dels tectes cuneiformes.

Avuy se'n parla molt de la popularisació del Art, pero desdítxadament per molts en lloch d'esser el poble qui ha de pujar fins a les serenes altures del Art, es l'Art qui s'ha d'abaxar fins el poble y d'aquí ve una plaga de literats més terrible que la dels moscartes el estiu y un gust depravat fins corrent entre la gent de relatiu nivell intelectual. L'Art may s'ha de rebaxar, y no s'ha de rebaxar car rebaxantse's desnatura lisa y prostitueix, l'Art es massa noble, está massa aprop de la Divinitat per que se'l pugatreure dignament de son lloch; tota concessió en aquest sentit es una aberració inconcebible; la verdadera popularisació del Art está en difundir per tots els medis possibles la cultura artística, en evitar que's perdin o s'atrofin miserablement excelents disposicions, en educar convenientment el gust natural de les gents, en malavetjar elevar-les per graus fins a les més sublimes emocions estéticas.

Qualsevol intent de generalisació del sentiment artístich, fonamentat tan sòlida basa, es digna de tota alabança. Una nova associació s'ha fundada a Barcelona ab aquest objecte, la «Associació de lectura catalana»; tracta de donar a n'els centres obrers sessions de lectura de troços escullits y de fundar una Biblioteca catalana y cátedres gratuïtes de Literatura y Art.

Y si aquesta associació segueix el bon camí, ben segur es que constituirá un principi de refinament artístich més també moral y social car es tal la maravellosa eficacia de la emoció estética que interessa totes les nostres facultats, resplendex dins els recons més amagats del esperit y'l mena d'una manera suau pero seguríssima pel camí del be y de la perfecció.

JOAN ALZINA Y MELIS.

MUSICA

Orfeó Catalá.—Escola Jordiana—Orfeó Canigó.—Adeussiau

Me plau tancar aqueix curt seguit de cròniques musicals parlant d'una institució a la que be podríam anomenar benemérita si no fos que aital qualificatiu hagués d'ocasionar confusions. Mes si no l'hi diém benemérit de la Patria y del Art al nostre «Orfeó Catalá» be'l podém distingir ab els títuls d'honorable, de meri-

tíssim, d'acueducte d'emocions artístiques arribades fins al moll dels ossos dels catalans y dels no catalans qui aïman el plaer estètic, la joia de les coses pures.

He dit que'm plau parlar de l'«Orfeó Catalá», perque haurá sigut aquesta una ocasió agafada al vol, la primera qu'hauré tingut desde les planes del CATALUNYA pera dedicar un just recort de simpatia a la important societat choral que desde fa aprop de dotze anys, y ab greus esforços, va propagant per Catalunya l'afició a la bona música y encomanant el goig de fruirla a un sens nombre d'ánimes assedegades de bellesa.

Els qui desde la memorable tarde del 31 de Juliol de 1892 en que's presentá l'«Orfeó Catalá» en públic per primera vegada (1) han seguit el moviment progressiu d'aquexa associació sempre per tot ben rebuda; els qui, com jo, recordan encare les llargues hores passades solfejant en un saló que per amor a la Patria dexava una societat a uns quants aprenents de choristas dirigits per En Millet, ajudat allavors per en Vives... no poden dexar de sentir una vivíssima satisfacció al contemplar y al sentir la gran massa choral, tan compacta, tan disciplinada—sobre tot axó—tan disciplinada, de que disposa En Millet després d'una constancia d'esforsos verament notables.

Y are que se'ns ha renovellat, a mí, y a molts, aquexa vivíssima impressió, diré dues paraules sobre'els concerts donats per l'«Orfeó Catalá» al Gran Teatre o Gran Barraca Onofri.

En el primer concert hi havia com a principal alicient la primera audició d'una obra grossa d'un mestre catalá, *Catalonia*, trilogia choral d'En García Robles sobre una escayenta lletra d'En Picó y Campamar. *Catalonia*, al meu entendre, té com a mérit principal el d'un gran y ben esmersat treball téctic; ben esmersat dic, si prescindim del abús que fa l'autor de la corda alta, lo qual no dexa de presentar dos seriosos inconvenients: el d'especials dificultats d'ecxecució y'l de successions dures pera l'orella. No hi há dupte de que l'efecte d'aquesta obra guanyaria molt, ampliada pera orquesta y veus, doncs aquestes sembla que's surtin del seu marc assenyalat, invadint terreny d'altri. Axó que pot semblar un atreviment imperdonable, potser ja no ho resulta desde'l moment que's permet a altres músics estrangers, y's fa elogis incondicionals de llurs obres escrites ab idéntiques bases que la d'en García Robles (2). Ab tot, l'obra d'aquest darrer mestre té una part, la segona, en que un s'oblida de tessitures, d'esforsos ténics desesperats, d'intents de coses genials, grosses, mascles, y té d'aplaudir espontaniament l'obra

(1) Com a curiositat copiám el programa d'aquexa sessió anunciada ab el nom de *primera prova anyal de sos estudis*, y celebrada en el Saló de Congressos del Palau de Ciéncies, avui enderrocat.

Primera part: *Himne Catalá*, G. Robles; *Fulla d'album*, Gay; *Joguina*, Id.; *La filadora*, Los segadors y *Els tres Tambors* (Cansons populars); *Dansas Espanyolas*, Granados; *Egloga*, Millet; *Sanctus*, Vives.—Segona part: *Capritxo festiu*, Brunet; *Coral a boca tancade*, Millet; *Jovenívola*, Id; *Ballet de Berga*, Alió; *Ball del ciri*, Gay; *Balladas*, Id.; *La fada de Rosas*, Lapeyra; *La complanta d'en Guillém*, Vives.

(2) Recordis, per eczeple, l'hermós poema choral a setze veus *Cap al tart*, de Ricart Straus, ecxecutat ab écsit pel mateix Orfeó Catalá.

del músic; allí ja no son les solfes lo que domina, es la poesia, el sentiment, el *savoir faire* en el sentit més pur de la frase.

Passant per tota mena de dificultats, l'«Orfeó» eczeclutá aquesta obra magistralment.

Prou n'hi devien passar de vetlles en Millet y'ls seus choristes devant d'unes solfes tan ravesses!

Altra primera audició fou la de *Lo somni de Gentil*, d'en Gibert. Es una composició molt senzilla, escrita pera veus blanques, y ab un acompanyament de piano y armonium a lo Tito Mattei; fou aplaudidíssima y repetida.

En lo restant del programa hi figuravan com a obras dignes d'especial menció l'armonisació feta per En Pedrell del hermosíssim romans caballeresc *Don Joan y Don Ramón*, y'l fresquíssim *Oh! quín bon eco*, d'en Lassus.

Molt més interessant resultá pel programa'l segon concert, en que s'estrenaren una *Serenada humoresca*, de Borodine, y una nova y delicada composició d'en Nicolau pera veus blanques, sobre la poesia *Teresa*. Abdúes tenen son mérit, y es de creure que per l'écsit obtingut perduraran en el repertori de l'«Orfeó». Ademés d'aquestes noves audicions y d'una segona del *Catalonia*, hi havia en el programa entre altres obras interessants, el motet *Ich lasse dich nicht (No't dexo, Jesús)*, obra del més gran autor de música choral, l'inmortal Joan Sebastiá Bach y obra que, pera vergonya d'aquell públic de cinc mil ánimes, fou la menys aplaudida de la sessió, ab tot y lo be que l'«Orfeó» l'eczeclutá. Coses com aquestes me fan un cop més irreconciliable ab el sufragi universal! Es realment d'admirar en a uets temps la bona fe artística d'en Millet en donar al públic obras de les que ell s'hagi justament enamorat per son valer intrínsec; axis solzament es com se salvan a la llarga corporacions artístiques en l'etern naufragi de les mediocritats. Jo li dedico a En Millet l'aplaudiment més entussiasta y perllongat que deu mil mans li regatejaren. Y tant com ho tindria'l mestre a la má si's volgués fer portar en palmes: Bach, Franck, Victoria, Schumann....? qu'es cas!.... Vingan Clavé, Gibert, Otto y uns *amens* palestrinians ben estiragarsats com els que posá Berlioz en boca dels bórratxons de Auberbach.

D'una altra societat choral tindria de parlar aquí, de l'«Escola Jordiana, Orfeó Canigó», que en un concert donat darrerament ha demostrat son interés en auar sempre endevant ab tot y haver tingut de dexar sa direcció l'intelligent mestre En Mas y Serracant. El nou y jove mestre, senyor Piqué, no té intenció de que's perdi la bona llevor sembrada dins d'aquella massa choral, y axis ho demostrá en la direcció del esmentat concert en que foren eczeclutades ab bon aplec de mérits, composicions triades d'ecceclents mestres catalans y estrangers.

També'l meu company de redacció, en Jaume Llongueras s'ha vist obligat a dexar la part que tenia en la direcció del «Orfeó Canigó», pera poderse dedicar en cos y ánima al «Orfeó de Tarrasa», novella y vigorosa branca de l'esplet choral

de nostra terra. Figúrinse un «Orfeó de Tarrasa» (de Tarrasa!!!, la terra dels pa-nyos y dels cassinos ab grans miralls) que canta chorals de Bach, madrigals de Palestrina, y *La Brema* de Lassus (*no confundirla con la de Clavé*)! Oh, poder del Art!... Oh, Bach! Oh, Palestrina! Oh, Lassus! Oh, amic Llongueras!... Oh, Egara!

* * *

He indicat al comensar que'm despedia dels meus amics lectors, y axís es per na dissort, mes no, ay! per dissort dels lectors de CATALUNYA. Car aquéts rebrán d'are en avant el nombre mensual de la nostra revista en forma més agradosa y plascenta pera els intel-lectes lleminers, ja que axís plau als editors omnipotents. Ja s'haurán acabat pera sempre més els articles d'En Alzina dedicats a Na Fulana o a Na Sutana d'aquelles atlotetes que li tenen el cor robat, ja prou poesies *laureadas* d'en Bofill, ja prou *inquietuts* de l'Ors y sos llegidors, prou articles *catalanistas* d'en Vallés, fora traduccions d'En Massougues, may més bromes de l'Aguiló, ni contes d'En Oscar J. Ephner, may més, ay! *dramátiques* d'en Tallien, ni *musicals* d'un servidor. Tots cuberts sota la disfressa púdica del anónim y de la redacció, seguirém nostra tasca, y encare que jo o un altre tindrà la paraula en cuestió de música, no será rahó d'allargarse com are ni menys d'eczibir la *signatura*, ni menys per tant de donar dret, o *tort*, a discutir si aqueix es algún pseudonim.

Mes are veig que en lloc de despedirme dels meus lectors, lo que feya es comensarlos a explicar el nostre programa pera l'any vinent, però no soc jo l'encarregat d'aquesta feina, y torno enrera, pera saludar afectuosament a totes les entitats musicals de Barcelona que han donat fe de vida durant el poc temps que mon nom ha rumbejat per aquestes planes. Siguin, ma salutació especialment per tres associacions de les que més trevallen pera assassinar airadament l'atonía musical de Barcelona.

Comenso saludant a les dues genuinament catalanes: l'«Orfeó Catalá», la ufana branca del arbre de nostre modern renaxement artístic; y l'«Associació wagneriana» que, sempre incansable, ha acabat are mateix els seus interessants estudis sobre *L'holandés errant*, y que's disposa a noves gestes, en favor del art, difundit el conexement raonat de l'obra de Ricart Wagner (1). Tantdebó's logri empeltar la sava d'aquella obra en l'art musical catalá renaxent!

Dexo per darrer lloc saludar a la nostra Filarmónica, que dirigida pel mestre Crickboom ab zel ben lloable, ens está donant desde fa set anys halenades d'axó que alguns ne dirían impropiament *européisació*, y que jo'n dic senzillament, cultura artística.

(1) Com a mostra de la futura activitat de la Wagneriana, hem sentit parlar d'un concert que s'hi donará procsimament, a càrrec del bariton en Joseph M.ª Segura, qui interpretarà entre diferents obres de Wagner, Beethoven, Schumann y Schubert, la hermosíssima *Llegenda del Papa Gregori*, de Lové, el creador en música del genre de la llegenda.

A tots, músics y lectors, saluda coralment, y demana dispensa de tot lo que pera ells pogués haver constituït algún agravi (car aital es el perill del *crític*), son afectíssim

R. MONTANER.

Dramática

Teatre Romea

Decididament la empresa d'aquet teatre desitja acontentar tots els gustos de la seva numerosa y variada clientela, per dolents que sian, sense atendre a millorarlos. Per altra part els estrenos es fan tant de tart en tart, que hi há ocasió de sobras per anar reproduint lo més *popular* del repertori vell.

Tots els que aquestes ratllas llegeixin tindrán segurament noticia de que'n Rusinyol, l'autor de moda, ha proporcionat a aquest teatre molt bonas entradas, ab l'estreno del seu nou drama en 4 actes «El mistich», y dehuen també saber de sobras lo que aquest drama representa.

Els assumptes de las obras d'en Rusinyol, més que'l seu valor intrinsech, l'hi han guanyat completament el públich.

Las galerias bullian el dia que s'estrenava «El mistich». L'alenada de la sala en aquella nit, tenia una furtor anticlerical, que va patentisar el talent d'en Rusinyol, a'l haver de respectar las personas d'habit qu'en la obra apareixen, gracias al tacte y delicadesa ab que l'autor las presenta y las fa mourer.

Aixó no vol dir que quedi exent de reprobació el portar al judici del públich cues-tions tant difícils de jutgar, cercant un éxit per camins tan difícils.

Cap autor dramátich pot estar segur de l'alcans de las sevas forsas baix aquest aspecte, y si aixis com l'ingeni y habilitat d'en Rusinyol li han permés manejar assumptes y personatjes tan delicats sense desfigurarlos. Ilastimosament, suposem que no hagués sigut d'en Rusinyol! ¡suposemho! y hauria estat insoportable y de tristas consecuencias el veurer portat al trepitj de la imbecilitat de certa gent infelissa, el recort y la personificació del que té en el cor de tots el bons catalans aixecat un altar per venerarlo. Però l'obra es d'en Rusinyol.

El titol de l'obra, está mes justificat per lo que recorda, que per la puresa d'idealitat ingenua del protagonista de l'obra. «El místich» d'en Rusinyol, sols s'ens presenta ab misticisme *convincent* en el primér acte. En el reste de l'obra intervé en questions *d'aquet mon* ab massa decisió y afició *circunstancial*. Y consti que no'm refereixo als sentiments del cor. Qui s'atrevirá a senyalar els limits de la naturalesa d'aquets en el cor de cap home per espiritual que sia?

L'Albert Llanas, va creure convenient avensarse al dia dels Sants Ignocents, y va escriure una pessa titulada «Qui no te rés que fer al gat pentina».

Peró el públich de Romea no's va deixar *pentinar*.

Teatre Intim

L'agrupació d'en Gual continua encoratjadament la seva tasca. La varietat y atinada elecció de las obras que serveix als seus aristocrátichs e inconscients abonats no s'ha interromput fins a la data, com tampoch l'esfors que's fa per que la presentació y

execució de las mateixas no desmereixi del bon nom artistich tan llegítimament adquirít.

En Gual li devia dir a Benavente qu'en el *Teatro de las Artes* també hi fan sarsuela y vetaqui perque en Benavente va escriure «La casa de la ditxa». Dihuen molts que l'obra es molt poca cosa. Realment, es una sorpresa, sobre tot sabent que es feta d'un castellá. Pero trobo que no ha interpretat del tot malament l'erynnisme consecutiu. Per altra part moltas obras en 3 actes no tenen més acció dramática.

Per la traducció tan viscuda d'en Maragall va arribar fins a nosaltres «Eridon y Amina» de Goethe hermosa y plasticament presentada.

Aquella poderosa frescor del idili del gran nortamericá (d'Arkansas) va sorprendrer al públich.

«Joan Gabriel Borkman» fou un exit pels áctors del Intim y «L'ordinari Henschel» els hi proporcioná l'ovació més entusiasta de la temporada per la manera acabada ab que fou representat.

En una mateixa sessió se representaren el «Silenci» d'en Gual y «Cassius y Elena» de l'Eusebi Güell.

La primera proporcioná al seu autor una ovació, la segona una protesta que s'avenia poch ab la classe que ocupaba'l teatre. No n'hi havia ni per tant ni per tant poch. L'obra d'en Gual no te més mérit que'l de encarnar un sistema teatral. Es el Teatre intim.

L'obra d'en Güell podia proporcionar una ovació al seu autor si no hagués tingut un final tan llarch y filosofat. Ab tot y no ser l'obra representable, y quedar-se'l públich que l'escoltava sense entendre la significació de tot alló, ho haguera acceptat com n'ha acceptats d'altres que tampoch ha entés. Per soportar aquell final, el públich necessitava la firma d'un estranger, ben sabi y estrany.

Com en «Joan Gabriel Borkman», l'home sacrifica l'amor pasional per la consecució d'un fi práctic. En aquell es la satisfacció d'un egoisme ambiciós que no veu lograt. Aquí es una especulació científica. Tots dos son falsos. No ho es en cambi l'encontrada del amor com a sentiment (en la infancia y després de la maternitat) ab la passió amorosa del foch de la joventut (floripendi gesticliat) que tan distingit queda en l'obra d'en Güell. Vetaqui una semblansa ab els tres sentiments que commouen l'esperit del «Mistich» d'en Rusinyol; l'amor a la humanitat, el sentiment amorós espiritual y'l cor lluytant ab la naturalesa.

J. M. TALLIEN.

PREMPSA

ALMUDAYNA. -- Publica la següenta carta:

«Senyor don Joan Roselló

Respectable senyor de tota ma consideració: Estich tan gojosa ab aquest gentil «manyoch de fruita mallorquina» que m' ha enviat que no'l sé dexã de ses mans. ¡Que ho es de fresca sana y gustosa aquesta fruita! Be es veu qu'es cullida dins aquell hórt de tarongers qui «ploreu llágrimas de flors blanques y oloroses», s'hortet d'els llorers y d'es «peroté grós»,

baix del qual feyen sa barraqueta per cassá á beurada. També hi ni he passadas llargues hores arrufada dins una barraqueta consemblant. També hi som anada, á cassá titines dins es sembrat, ab un fanal y una esquella, aplegant forsa de fanch pe ses soles de ses sabates... Tot axó no te res d'estrany si se té en conte que no he tenguda cap germana, y si dos germans de poca mes edat que jo, que son estat es meus gabellés. Tal volta per axó m'han fet sempre tant de «puput»

ses feynes de dóna, però per lo matex crech que puch assabori milló, avuy en dia ses delitoses págines d'el seu llibre.

Aquella curiositat de sa teta quant li proposava aná á veure es penjat, y llavó aquella girada en redó quant afinen son pare; aquella rentada d'els sachs es dissapte de capvespre dins sa caldera de sa tafona; aquell bóu escorxat devall es lladoné, y ses panades de farina de blat posades damunt canyissos á un recó d'es sellé; ¡Quins detalls mes gráfichs! ¡Quin realisme mes encantadó!

«S'introducció» mi ha agradat moltíssim, y l'he trobada de lo mes escayent y oportuna. «La llegenda del vell palau» sentidíssima; dexa un ressó de poetica tristesa que no s'esvaheix facilment. Trob que te rahó en Costa diguent que s'hauria d'arriscá á donarnos la novela mallorquina.

Moltes mes coses podria dirli de lo molt que mi agrada el seu llibret, si no fos que'm costa tanta pena s'expressarme. Per axó me limitaré á donarli les gracies per la seua atenció, que m'ha afalagada de bonde-veres. Jo no conexia res seu, fora las dues darreres narracions d'el llibre, publicadas á «Catalunya» y qualque traducció d'en Mistral (de qui som devotíssima fa molt temps.)—A vosté recort haverlo vist fa molts d'anys á ca-sa nostra tia Miquela Planes (al cel sia ella,) mes no se si'l conexeria ja.

Aquí á Lluchmajó—posada de La Llapassa—trobará sempre á ses ordres aquesta vera admiradora seva que desitxa tastá nous esplets de fruita de Son Fortesa, tan saborosa com sa d'enguany.

Maria Antonia Salrà.

28 Novembre, de 1903.

JOVENTUT.—L'Emili Tintorer publica aqueix notabilíssim estudi del *Mistich*, que'm sembla lo més encertat que s'ha escrit sobre la última obra d'en Rusiñol.

«Jo declaro sincerament que durant tota la representació de *El Mistich* no vaig poder sustreurem a la obsessió d'un altre drama molt llarch, molt punyent y molt misteriós quin protagonista fou un home ilustre: mossén Jacinto Verdaguer. Bon xich desfigurats, els personatjes y moltes situacions escénicas, ens recordan els que la llegenda, que tant desfigura

també la veritat, feya figurar en dit drama, y aixó es lo que m'indigna més en l'obra d'en Rusiñol. Sols una disculpa tenia pera justificar la seva obra al presentar públicament en escena personatjes quins fets per altra part no comprobats—pertanyen a la vida privada, y aquesta disculpa era l'intent de reivindicar la memoria d'un home qu'ell cregués havia sigut mal judicat. Si en Rusiñols'ha sentit redemptor, tenia d'agafar la creu a coll y parlar sense embuts, exposantse a las conseqüencias; tenia de dir els noms y apellidos y presentar els fets en tota sa brutalitat pera treurens de dubtes. No fentho aixis, valia més que deixés en pau als morts y als vius, als que jo crech qu'ha fet un molt flach servey.

Deixant aixó de banda. *El Mistich*, considerat com a drama psicológich, es de lo més fluix qu'hagi fet l'autor. En Rusiñol, qu'es un gran observador de detalls y de lo extern, sembla que no pugui penetrar may fins al fons de las ánimas, y per aixó ls seus tipos sols son reals superficialment: en el fons sempre son encarcerats y sovint se contradiuhen. En *El Mistich*, de verament humá no n'hi he sabut veure cap, y fins el protagonista, qu'es el que més se sosté per lo convencional del seu misticisme, s'assembla més a un *cromo* que a un aygua-fort. Y no vull dir res d'aquell bisbe que al primer acte sembla un sant y després se porta com un dimoni encara que no torni a surtir a escena, ni d'aquell anarquista d'estar per casa, ni del poeta, ni de tots els demés, que si podrian anar per un melodrama vulgar, fan riure tractantse d'un drama que vol ésser psicológich.

En quant a l'acció deslligadíssima, no arriba a interessar may. Sols en el tercer acte adquireix verdadera intensitat dramática. En ell hi há alguas escenas ben notables, especialment la que té lloch entre mossén Ramón y'l secretari del bisbe, qu'es d'una sátira finíssima y está dialogada magistralment, però'l final del acte ja es dramón pur. Com tot l'acte quart, el més dolent y pesat del'obra Alló no pot ésser l'agonia d'un gran mistich, alló es l'agonia de la vulgaritat, d'una vulgaritat cansonera, y'l final per lo cursi recorda, com me deya un amich, els de las novelas d'en Pérez Escrich.

En quant a xistes y frases d'efecte, n'hi há bastants. Els primers, salvantne dos o tres, son ben xabacans; las segonas semblan escrites expressament pera'ls *morenos*. Aquests se varen entusiasmar en el segón acte, quan varen sentir alló de: «Sou uns católichs que voléu anar al cel en cotxe!», y «Si Jesucrist tornava, el crucificariau un altre cop.» Un gran místich, y també'l mateix home que'l protagonista sembla voler personificar, trobaria frases un xich més novas y menys vulgars. ¿No li sembla, senyor Rusiñol, que si aquestas surtidas las deixavam pera en Lerroux y companyia, que'n tenen l'*arriendo*, l'art no hi perdria res?

La execució a pesar de que tots treballaren ab gran fe y carinyo, resulta molt fluixa; fins me va semblar qu'alguns no sabian el paper. Els qu'ho feren mellor foren la Morera, en Solery en Santolaria.

La decoració d'en Vilumara molt justa, especialment els primers termes.»

LLEVOR.—(*San Feliu de Guixols*) Publica las següentas cartas d'En Salvador Genis a n'En Rafel Patxot.

I

Permeteume, bon amich, que acompanyi encare una estona més á la hermosa y noble matrona en la plahenta feyna de remenar sa bella caixa de núvia (seguint la vostra felissa y escayenta imatge) cercanhi tresors arreconats de sa rica parla, per'substituir las bigarraynas postissas ab que mans barroeras, creyent vestirla, sovint la disfressan.

Es tant extens el camp de la nostra llengua y en tanta abundor hi han crescut els escardots y l'herbam en duas llargas centurias de no conreuarlo, que bé cal que hi posem tots el coll, segons las forsas de cadescú, per'desbrossarlo y tornarli la prodigiosa fertilitat que en la antigor tingué.

Perqué no's pot negar que es inmens el tresor llingüístich que'ns llegaren nostres passats. Més no'l tenim sempre á la vista, ni'ns en fem compte moltes vegadas. Convé bon zel per'descobrirlo y, sovint, inteligencia per'aquilatarlo. Succeheix ab aixó igualment que ab las preciositats arqueológicas soterradas. Es necessari fer *excavacions* per'trovar las joyas de llu-

nyanas épocas; solzament que aquí'l terrer que las guarda es la tradició, que té estada á la boca del poble de las diferentas contradas ahont se manté incorrupta la parla. Allí jauhen arreconades las paraulas, més viventas, originals y expressivas com en els millors temps de nostras grandesas históricas.

Crech que es mossen Antoni M.ª Alcover qui ha dit que totas las veus de las obras dels clássichs catalans que avans li semblaren desaparegudes del nostre actual llenguatge, las ha trovadas en ús y vivas en un altre lloch de Catalunya durant sa llarga y extensa excursió llingüística, feta ab motiu del gran Diccionari en que treballa.

En aqueixa profitosa feyna inquisitiva y renovelladora se'n portava la palma'l nostre malaguanyat Verdaguer. Ell enriqui la llengua ab joyes desconegudas ó inadvertidas per altres literats, si bé zelosos, menys experts en la materia. ¿Qui no recorda la admiració que despertá entre'ls devots de nostras renascudas lletras la maravellosa munió de veus castissament catalanas, ressucitadas y polidas en els cants de la monumental *Atlántida*? Aquell aplech d'adjectius terminats en *ivol*, *a*, (*fresquivol*, *mengivol*, *anyorivol*, etc.), la hermosa varietat de consonats per ell introduhida en la versificació y aquella sorprenent novetat de noms y verbs escayents y *onomatopéichs*, formavan tan preuat cabal filològich, que deixá pasmats als nostres escriptors de llavoras, els quals poca cosa sabian d'aquell ayrós *parlar de montanya* que ell venia á exaltar ardidament al estrado dels nostres Jochs Florals. ¡Es imponderable la diferencia que ofereix el vocabulari catalá desde la aparició de la *Atlántida*, comparat ab lo que era avans de conéixerse aquet poema! Perqué aná creixent y enriquintse á cada nova obra del grant Verdaguer.

Més el meu entussiasme pel plorat Poeta, rejoyent pels recorts d'aquell temps, m'ha distret del tema principal. Perdonéu la digressió, y tornemhi.

Deyam que paraulas de la velluria que semblan mortas no'n són, però que manea descobrir *ahont* tenen vida.

Me citáreu *sojorn*. En ma infantesa

aprengui de boca de ma bona mare, à La Jonquera, el verb *asojornar*. Suposo que encare s'hi usa «Qui's pot *asojornar* fa molts anys»; «si't podias *asojornar* te goririas», l'hi senti à dir mil vegadas, parlant ab gent pobra ó malalta. *Sejornar* se trova com antiquat en nostres diccionaris, en el sentit de *estar*, *permanèixer*; y encare que aixó mateix signifiquin *séjourner* y *soggiornare*, aquet darrer verb italià té ademés las acepcions de *cuydar* y *conservar*, que són las del nostre *asojornarse*.

¿Ahót diriau que jo vaig aprendre'l *jaquir* de nostres crònicas y autortrs clàsichs?—No pas en cap llibre, ni gayre lluny d'aquí A Agullana, en ma juvenesa, y sentintlo à dir à la gent del poble «No vull *jaquir* diners»: *jicam* estar», era allí llenguatge corrent 40 anys enrera.

Freyturar y *freytura* son agradosos recorts de llochs y personas de ma infantesa; de quant no'm feyan *freytura* ó *falla*, perquè las tenia, il·lusions y alegrias que després he perdut. Fins ha quedat el verb en aquell adagi: «No hi ha res malmenat que no sigui *freyturat*.»

Tots els barbers de Catalunya saben lo que es un *toca-rasó*, per més que aquet fòtil gayrebé ha desaparegut de las nostras modernas *perruquerias*. (Si'l mont aixís, en català, sona extranyament, paciència; tot es comensar.) Donchs bé: ¿sabéu quánt vaig adonarme de que'l *rasó* s'havia perdut entre nosaltres? Quan el vaig sentir anomenar à tothom pels pobles del Rosselló, ahont si's coneix el *ganivet*, ningú usa aquesta variant. Allí, en aquella terra tan catalana com aquesta, tampoch diu ningú *afaytarse*, sinó *se rascar*. (Recordem que *se raser* es francés y *rasurarse* castellà.)

Al mateix Rosselló diuhen tot arreu *hajar* en el sertir d'*haver*, *heure* ó *abastar*. «*Hàjam* aquell got de la lleixa», «vaig à la figuera a *hajar* figas, al cirerer à *hajar* cirerás...» ¿Es desconegut aquet verb à la Catalunya espanyola?—No pas per tota ella. Anéu als pobles de Malgrat, Pineda, Calella, Sant Pol y pochs més d'aquella Marina, y sentireu exactament las mateixas locucions. Més amunt ó més avall, enloch. ¿Es que del Rosselló ha *saltat* allà y allà s'ha quedat el mot?

¿Per qué tan extrany estacionament?

Quant l'any 1867 en Joaquim Riera y Bertrán avuy Mestre en Gay Sober, reviscolá'l mot *follias* posantlo per titol del aplech de *corrandas* que li fou premiat en els Jochs Florals. ¡quina alegria la del entusiasta Joaquim Sitjar que aquell any feya part del Consistori! Hauria premiat al novell poeta per la sóla trovalla de la eufónica veu! esclar: la fins llavoras oblidada paraula *deixondia* en l'ànima del entès Mantenedor y excel·lent catalá, tot un món d'aymats recorts, puig y guardava'l séu armoniós y simpátich resó desde sa llunyana infantesa, de quant feya alegre chor à las pastoras de la Vall d'Aro cantant *follias* pels conreus del Más ahont havia nascut.

Poch temps després el meu inolvidable amich, també mort, l'Enrih Claudi Girbal publicava un volúm de *Follias*, posantne per lema à la primera plana una de popular que, al sentirli à parlar del projecte del llibre, li retragué sa bona mare, tota extranyada de que'l literat gironí no conegués un terme que ella sabia de criatura. Era aquesta:

«De cansons y de *follias*
jo us encantaré cent mil,
que las porto à la butxaca
lligadetas ab un fil.»

Pensava acabar ab aquest article. Més parlar de llenguatge es estirar una ciera d'un cistell que ns' es ple: ne segueixen una colla d'enganxadas.

II.

Vaig, amich meu, à concloure aquestas lleugeras observacions llingüísticas, inspiradas per vostres estimables y oportuns *garbellaments*.

Hi ha una mena de castellanismes que en podriam dir de *sentit*, perquè no consisteixen en vestir gráficamente à la catalana'l mot castellà per'fèrnoslo *empassar* com à llegitim, sinó en adulterar el significat d'un dels nostres per'ferlo equivalent à un altre consemblant de la parla forastera. Ab alguns exemples nos entendrém.

Llegim à vegadas é ne'ls nostres diaris: «*Anit* se tingué la anunciada reunió...» «La comedia que *anit* s'estrená al teatre

de...» (Aixó's llegeix l'endemà del fet.) Donchs bé: aqueixa manera de parlar may ha sigut catalana, perquè si en castellà *anoche* vol dir *ahir vespre* ó *la nit passada*, en català *anit* significa *aquesta nit* ó *la nit d'avuy*, y res més. Per lo tant el verb de la oració s'ha de referir sempre á temps present ó futur (*anit se té*, *anit s'estrenará*.) Referint la acció á temps passat podem dir molt bé: «*anit passada* s'estrená...», perquè aquesta darrera frase adverbial nostra es la exacta equivalencia del *anoche* castellà.

Sentim á dir ó llegim sovint: «En quant á n'aixó, ns hem d'*atendre* á lo que resulti de...» — «Si ell s'*atengués* á las ordres que té . » Aquí's confonen els nostres dos verbs *atenirse* v *atendre* per la semblansa d'aquet últim ab l'*atender* castellà. Es evident, donchs, que hem de dir: «En quant á n'aixó, ns hem de *atenir*...» «Si ell s'*atingués*...»

Hauréu llegit poch ha en la convocatoria pel certámen de lectura y escriptura de llengua catalana d'una de nostras patrióticas societats de propaganda, de Barcelona: «podrán pendre part en els exercicis de lectura y escriptura tots els *noys d'abdós sexes* de 8 á 12 anys.» ¿Qui no veu aquí tot seguit la corruptora influencia castellana en nostre llenguatge? En castellà *niños* es *comú de dos*, com diuen els gramàtics, y per aixó hi ha enllá del Ebre *niños de ambos sexes*; mes á Catalunya'ls *noys* són sempre *mascles* (no us en riheu...), y las *criaturas* ó *infants* del *altre sexe* y *genre* son sempre *noyas* — «Las enfermedades de los *niños*. . » «Dejad que los *niños* se acerquen á Mi. (Evangeli.)» «Dicen los *niños* en el solejar lo que oyen á sus padres en el hogar»; tot aixó es molt propi y correcte en castellà, referintse á *ambos sexes*; més nosàltres dirém: «Las malalties de las *criaturas*...» — «Deixéu que vinguin á Mi'ls *infants*.» — Las *criaturas* diuen lo que senten á dir, o diuen els *infants* lo que senten á dir als grans.» Y en quant á las *criaturas* que poden concórrer á dit certámen serán, si's vol també, en bon català «els *noys y noyas* de 8 á 12 anys.»

Y si algú m'objectés que'ls diccionaris donan també com á masculí y femení alhora'l mot *noy*, li respondria que quan-

doque bonus dormitat.... Labernia. Y d'altres juntament ab ell, quant copian dels diccionaris castellans sense recordar-se de la naturalesa y geni peculiar de la nostra llengua, revelats en locucions usuals y castissas com las esmentadas.

Veig que ara també *pressupostém* el cost de las obras que em de fer. Fins els castellans ja s'han adonat temps ha de que ells han de dir *presuponer* y no *presupuestar*, y aixis ho posa la seva Academia en el diccionari. ¿Per qué nosàltres no hem de parlar en català dihent *presuposar* y *presupósit*, ja que temin *supósit* en la accepció concordant ab la que'ns ocupa? Res, donchs, de *pressupostar* ni de *pressupost*, que són més aviat barbarismes que castellanismes.

Se va fent de moda usar l'adjectiu del singular *comú* per'tots dos genres: «el dret *comú* á Catalunya», «la llengua *comú* dels catalans.» Confesso que may he pogut capir la rahó gramatical de la unitat de terminació en aquesta sóla paraula, haventhi d'altres consemblants quals duas desinencias ningú contra deix: *oportú, na; inoportú, na; importú, na; bru, na; cru, a; nu, a*. Més seguint la innovació ¿dirém en plural «las necessitats *comuns*, las *comuns* lleys»? No crech que aquestas locucions entrin may en el llenguatge del nostre poble.

En Pompeu Fabra fou el primer, y per ara l'únich, que introduhi la novetat en son *Ensayo de Gramática de catalán moderno* Tractantse d'un autor tant competent y primmirat, no podem pas atribuir-la a influencia castellana de la veu corresponenta d'aquestallengua (*común*). El P. Jaume Nonell en sa *Gramática de la llengua catalana*, publicada set anys després de la obra d'en Fabra, fa'l femení de *comú, comuna*: «Els adjectius poden tenir una sóla terminació, que serveix pe'ls tres gèneros: ó dues, de las quals la una es *comuna* als gèneros masculí y neutre, y l'altra, que sempre acaba en *a*, es propia del femení.» (Pág. 57.)

Els gramàtics anteriors á n'ells dos donan tots terminació femenia á *comú* y no's pot negar que aquet ha sigut sempre l'ús general el cual, tingui ó no fonament respectable, sab imposarse en tot temps tocant á llenguatge. ¡Cóm que en aquesta

materia l'ús sol ésser la única llei existent! Y encara que d'usos n'hi hagi dos, — el dels doctes y'l dels ignorants, — en el nostre cas abdós han estat sempre d'acort en fer genèricament variable l'adjectiu que'ns ocupa.

Si tingués espay diria quelcom del ús viciós y antigramatical en concepte meu que's fa en nostres diaris dels relatius *quin, a; quins, as*, referits á nom precedent y substituir á *qual, quals*: «l'advocat *quin* parer seguirem...», «las autoritats de *quinas* ordres parlo...». Podrian passar aquets relatius si fossen, que no ho son de cap manera, l'equivalent del *que* precedit d'article, propi del llenguatge de certas contradas tarragoninas y lleydetanas, com «lo *quin* vingué fou son germá», «aquestas són las *quinas* jo havia vist». Més tal com l'emplean alguns dels nostres escriptors d'avuy, dubto molt que tingui sanció clàssica ni gramatical.

L'altre dia parlavam dels galicismes que's vant empeltant al idioma. Temps ha que estich sotjant els avensos de llegitimació que va fent en els nostres llibres y periòdichs el verb *planar*. Aquí ja'ls núvols *planan* á tothora, y á la primavera *planavan* orenetas, y no sé si aviat *planarán* las gruas, estels ó milocas que lo maynada fa voleyar. ¿No trovariam un verb ben nostre que no tingués res que veure ab el *cernersè* dels castellans ni ab el *planer* dels francesos? Ja sé que ni *surar* ni *flotar* diuen lo que cal en aquet sentit. Potser els nostres mariners podrian ajudarnos á resoldre la dificultat. ¿Es tan rich el séu vocabulari á Catalunya!

No puch deixar la plona sense esmentar alguns termes peculiars de la rodalia de San Feliu, que cridan la atenció del aficionat á llingüística qu'ls sent per primera vegada.

Reravera ó *darreravera*, en el significat de *tardor*, y per contraposició á *primavera*. Trovo'l mot molt escayent y apropiat, així com natural sa formació. Si'l component substantivat *vera* (del *vernum* llatí, *primavera*) ha pres per juxtaposició'l modificatiu *prima* ¿per que no

ha de pendre igualment l'altre modificatiu *rera* per'composar el bonich y expressiu mot que jo som après en aquesta contrada? Deixeume notar, de pas, que'l *verano* castellá significa també, en sa primera accepció, *primavera*.

Són aquí usuals y corrents els participis passius *cullert, a; escullert, a; recullert, a*, y fins *gureret, a* y *rebotert, a*, en compte dels gramaticals corresponents acabats en *it, ida*, y per analogia ab els del verbs *òbrir, cobrir, complir, establir*, etcetera. Això m fa recordar que á la comarca fronterissa de Figueras y la Jonquera diuen: «ha *corrit* la noticia», «he *discorrit* molt» per *corregut* y *discorregut*; més en això són conseqüents, ja que en la veu infinitiva d'aqueixos verbs diuen *corrir, recorrer, discurrir*, etc. Crech que tots els indicats participis han d'esperar alguna major consagració usual ó acadèmica avans de podèrselshi franquejar la porta en nostra literatura.

Sembla per *semblava*. Aquet pretèrit *guixolench*, no que nó pot passar. *Semblar* es de la primera conjugació, y ja es sabut que tots els verbs d'aquesta classe fan l'imperfet en *ava*. Més admissible forá'l que á la encontrada fronterenca dita fan ab *creure, seure, traure* ó *treure, caure, jaure* y *viure* quant diuen *crevia, sevia, trevia, cavia, javia* y *rivia*, en lloch dels respectius pretèrits en *eya*, d'ús general. Y dich que seria més admissible, perquè'ls verbs anàlechs de la mateixa conjugació *beure, deure, escriure* y *viure* tenen també en *ia* l temps de que parlem.

Però ¿val la pena de que'ls aficionats á cosas de llenguatge s'ocupin d'aquestas futesas? — Penso que sí, perquè l'instint llingüístich del poble no es sempre cego. Sovint, si bé s'examina, hi ha en el fons de las que'n dihem corruptelas ó locucions viciosas, una rahó d'eufonia, un signe genial ó característich, un motiu, en fi, racional y plausible.

Me sembla que, per ará, ja he *garbellat* prou. Més com que la feyna es inacabable, «qui més hi sápigam que més hi digui».

